

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Historie a kontinuita poutních míst v kulturní krajině
česko-bavorského pohraničí se zaměřením na poutní
místo Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově**

Olga Valtrová

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Historie a kontinuita poutních míst v kulturní krajině
česko-bavorského pohraničí se zaměřením na poutní
místo Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově**

Olga Valtrová

Vedoucí práce:

Mgr. Petra Hečková, Ph. D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval (a) samostatně a použil (a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě poděkovat vedoucí své diplomové práce Mgr. Petře Hečkové, Ph. D. za cenné rady a připomínky a za trpělivost a vstřícnost.

Své rodině děkuji za podporu a trpělivost během psaní práce.

Obsah

1. Úvod	7
2. Češi a Němci – věční sousedé	10
3. Egerland – společné území	10
3.1. Egerland – Češi a Němci v průběhu dějin	10
3.2. Euregio Egrensis	17
4. Poutě – historie, význam v souvislosti s křesťanskou vírou ...	20
4.1. Původ náboženských poutí	20
4.2. Smysl náboženských poutí	21
4.3. První poutní místa	21
4.4. Historie a podoba křesťanských poutí ve Střední Evropě od středověku do 20. století	22
4.5. Mariánské poutě v Čechách	26
4.5.1. Vznik a vývoj mariánské úcty	26
4.5.2. Cíle mariánských poutí	27
4.5.3. Mariánské kostely	28
4.5.4. Podoba mariánské poutě	29
4.5.5. Poutní místa Panny Marie Loretánské	30
4.5.5.1. Svatá Chýše v Loretu	30
4.5.5.2. Loretánské kaple v českých zemích	31
4.6. Poutní místa v česko-bavorském pohraničí	33
4.6.1. Chlum Svaté Maří (Maria-Kulm)	33
4.6.2. Klášter Teplá (Kloster Tepl)	34
4.6.3. Bor u Tachova (Haid)	35
4.6.4. Skoky u Žlutic (Maria-Stock)	35
4.6.5. Klášter Kladruby (Kloster Kladrau)	36
4.6.6. Klatovy (Klattau)	36
4.6.7. Nicov (Nitzau)	37
4.6.8. Svatá Anna (Tannaberg)	37
4.6.9. Dobrá Voda u Sušice (Gutwasser)	38
4.6.10. Železná Ruda (Eisenstein)	38
4.6.11. Kájov (Gojau)	39

4.6.12. Kašperské Hory (Bergreichenstein)	40
4.6.13. Římov	40
4.6.14. Loučim (Lautschim)	41
5. Poutní místo Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově	41
5.1. Historický kontext vzniku poutního místa: působení Jezuitů na Chebsku	41
5.2. Alt Kinsberg (Starý Hrozňatov)	42
5.3. Historie poutního místa Maria Loreto	43
5.3.1. Myšlenka výstavby poutního místa	43
5.3.2. Počátky výstavby	44
5.3.3. Dokončení stavby Svaté Chýše a zahájení provozu ...	45
5.3.4. Dokončení stavby poutního místa	46
5.4. Maria Loreto od konce 17. století do konce 19. století	48
5.5. Maria Loreto od počátku 20. století do konce 1. světové války	51
5.6. Maria Loreto od roku 1920 do konce 2. světové války	53
5.7. Maria Loreto v období 1945-1989	53
5.8. Maria Loreto po roce 1989	54
5.9. Maria Loreto opět žije	59
5.10. Podoba poutního místa	61
6. Závěr	65
Seznam použitých zdrojů	68
Literatura	68
Elektronické zdroje	73
Místní tisk	75
Resumé	76
Přílohy	77

1. Úvod

Tématem mé diplomové práce je historie a kontinuita poutních míst v česko-bavorském pohraničí. Práce bude zacílena především na poutní místo Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově u Chebu, označované jako Maria Loreto, které je jedním z mnoha poutních míst vyskytujících se v česko-bavorském pohraničí.

Na toto téma je možné nahlížet z mnoha úhlů; prolíná se v něm historie, kultura, náboženství i politika. Tato práce bude o tématu pojednávat především z hlediska historického. Během výkladu o historii tohoto poutního místa se dotknu také tématu národnostního. Poutní místa v česko-bavorském pohraničí byla místy, kde se po staletí setkávaly dva národy, které žily v těsném sousedství. Chebsko, kde se nachází poutní místo Maria Loreto, spadá do oblasti, označované historicky (na německé straně hranice i dnes) jako Egerland. Po dlouhou dobu spadalo pod vládu německé říše a většinu obyvatel tvořili občané německy hovořící. Češi a Němci zde žili v úzké symbióze a otázka národnosti se neřešila. Vlivem šíření myšlenek národního obrození v polovině 19. století se ale tato symbióza začala rozpadat. Negativní dopad na česko-německé vztahy měly potom obě světové války; tragickou měrou byly tyto vztahy poznamenány odsunem většiny německých obyvatel po ukončení druhé světové války. Odsunutí německých obyvatel na svou původní vlast a na její obyvatele nezanevřeli, stále ji považují za svůj domov, na který jsou citově vázáni. Díky této velmi silné vazbě bylo po roce 1989 možné začít pracovat na opětovném navázání vztahů mezi obyvateli na obou stranách hranice.

Ráda bych v této práci ukázala, jaký význam měla poutní místa česko-bavorského pohraničí v minulosti, ale mají i v době současné, kdy slova jako multikulturalita, evropská integrace či sjednocená Evropa jsou skloňována ve všech pádech. Důležitým prvkem, který tato místa charakterizuje, je přeshraniční sousedství, soužití dvou národů, které po staletí společně obývaly tuto oblast a jejichž vztahy prošly v průběhu dějin komplikovaným vývojem.

Protože se tato práce zaměřuje na oblast česko-německého pohraničí, považuji za přínosné v druhé části práce v základních obrysech naznačit, jak se v historickém kontextu vyvíjely vztahy mezi Čechy a Němci obecně; v části následující se detailněji zaměřím na vývoj těchto vztahů v oblasti Chebska. Považuji za nutné zdůraznit, že

v této práci půjde skutečně o popis základních obrysů vývoje česko-německých vztahů, neboť si uvědomuji, že jde nepochybně o problém mnohovrstevnatý, který je možné chápat různými způsoby a popisovat z různých úhlů pohledu, k jehož důkladnějšímu popsání by bylo potřeba více než jen pár stránek.

Ve čtvrté části práce se pokusím zasadit fenomén poutnictví a poutních míst do obecného historického, náboženského a kulturního rámce. Poté se zaměřím na poutnictví mariánské, které má v Čechách hlubokou tradici a má přímou souvislost s poutním místem Maria Loreto ve Starém Hrozňatově. V závěru této části práce představím několik poutních míst, nacházejících se v česko-bavorském pohraničí. Půjde především o poutní místa mariánská, avšak zmíním i poutní místa zasvěcená jiným patronům, která měla pro věřící dané oblasti nemalý význam.

Pátá část mé práce bude pojednávat o historickém kontextu vzniku poutního místa Maria Loreto, jeho osudech v průběhu téměř čtyř staletí a jeho významu v době současné.

Pokusím se nastínit historický kontext vzniku tohoto poutního místa, které bylo vybudováno v období protireformace, kdy se katolická církev snažila o rekatolizaci a kdy došlo k obrovskému vzestupu mariánského kultu. V rámci rekatolizačních snah došlo v tomto období k rozmachu náboženských poutí a byla také budována nová poutní místa. K mariánským poutním místům vzniklým v tomto období se řadí také poutní místo Maria Loreto, o jehož vznik se – tak jako o vznik většiny v té době vybudovaných poutních míst – zasloužil řád Tovaryšstva Ježíšova, tedy jezuité.¹

Jako hlavní metody pro vypracování této práce jsem se rozhodla použít historický výklad a interpretaci získaných a setříděných informací. Součástí příprav na vypracování diplomové práce byly prohlídky poutního místa a pořízení fotografického materiálu, který je přílohou práce.

Téma poutního místa Maria Loreto bylo již různými autory zpracováno, nikoliv však komplexně, alespoň co se týče autorů českých. Nejucelenější českou prací je monografie Petra Berana s názvem *Píseň o Loretě*, ve které autor mapuje historii tohoto místa od doby jeho vzniku do roku 2003. Dále se tímto poutním místem zabývá

¹ BERAN, Petr. *O řeholních domech v městě Chebu*. s. 46

Petr Ryšavý, který ve svých statích zpracovává téma z architektonického a historického hlediska a z pohledu památkové péče. Téma zpracoval také Jiří Bašta ve svém článku *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*, jenž je příspěvkem sborníku *Minulostí západočeského kraje* z roku 2000.²

Německá autorka Elfriede Bidmon, rodačka ze Starého Hrozňatova, napsala obširnou práci, pojednávající o historii poutního místa Maria Loreto a směřovanou také na události spojené s jeho obnovou, jež obsahuje popis jednotlivých částí poutního komplexu a bohatý obrazový materiál, a to práci *Eine kleine Wallfahrt durch 330 Jahre Maria Loreto: Gnadenstätte im Egerland, Altkinsberg-Hrozňatov*.³ Podobně obsáhlou prací o poutním místě je práce německých autorů Antona Harta, Illuminaty Hart a Roberta Tremla, vydaná německým spolkem Verein zur Erhaltung und Förderung der Wallfahrtskirche Maria Loreto in Altkinsberg, Egerland, e.V. s názvem *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*.⁴ Již uvedená autorka Illuminata Hart, která je sestrou řádu Svatého kříže a jejíž otec pocházel ze Starého Hrozňatova a velkou měrou se podílel na rekonstrukci poutního místa, je také autorkou stručnější práce nazvané *Hrozňatovská Loreta*.⁵ Starším pojednáním o poutnímu místě je stručná poutní knížka faráře ze Starého Hrozňatova Wilhelma Schwenze z roku 1915 s názvem *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande – 250 jährige Jubelfeier*.⁶

Přestože téma poutního místa Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově se již dočkalo několika zpracování, jde vesměs o zpracování starší (do roku 2013). Tato práce bude kromě popisu jeho historie obsahovat aktuální informace o současném životě tohoto poutního místa. Domnívám se také, že bude užitečné obohatit pojednání o historii tohoto poutního místa o nový pohled, jímž je pohled sociální a kulturní soudržnosti německých a českých obyvatel v této pohraniční oblasti v období po pádu železné opony.

² BAŠTA, Jiří. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*, In: *Minulostí západočeského kraje XXXV*, Ústí nad Labem 2000. ISBN 80-86067-49-1

³ BIDMON, Elfriede. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto: Gnadenstätte im Egerland, Altkinsberg-Hrozňatov*. 7., neu bearb. Aufl. Nürnberg: Preußler, 2013. 120 s. ISBN 978-3-934679-53-5

⁴ HART, Anton, HART, Illuminata, TREML, Robert. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. Waldsassen: Verein zur Erhaltung und Förderung der Wallfahrtskirche Maria Loreto in Altkinsberg, Egerland, e.V., 1994

⁵ HART, Illuminata. *Hrozňatovská Loreta*. Waldsassen, 1993

⁶ SCHWENZ, Wilhelm. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 25 jährige Jubelfeier*. Cheb, 1915

2. Češi a Němci – věční sousedé

Německý národ tvořil s národem českým velmi úzkou symbiózu. Češi a Němci patřili v českých zemích od začátku středověku přibližně do poloviny 19. století do jednoho politického celku, byli jedním národem – národem českých zemí.⁷ Ve střední Evropě ovšem začalo po Velké francouzské revoluci nabývat na síle nové uvažování o státu, dle něhož stát je legitimizován pouze národem. Tato idea zasáhla i Čechy. V důsledku toho začala být v českém prostředí v průběhu 19. století přikládána důležitost jazykovému původu, který do té doby nehrál roli.⁸

Přelomem ve vztazích mezi Čechy a Němci byl rok 1918, kdy se český národ osamostatnil, čímž skončilo téměř tisícileté období politicko-právního soužití českého lidu s německým.⁹

Zásadními negativními zásahy do česko-německých vztahů bylo zabránění sudetských oblastí Německem po přijetí mnichovské dohody a odsun německých obyvatel z týchž území po skončení druhé světové války.¹⁰

Od změny politického režimu v roce 1989 došlo díky snaze české i německé strany k pozitivnímu posunu ve vzájemných vztazích.¹¹

V následující kapitole se zaměřím na vývoj česko-německých vztahů v oblasti Chebska (Egerlandu) v průběhu dějin.

3. Egerland – společné území

3.1. Egerland – Češi a Němci v průběhu dějin

Chebsko je oblastí historicky nazývanou Egerland. Tato oblast procházela po staletí specifickým vývojem, odlišným od vývoje českých zemí. Své autonomní postavení,

⁷ HILF, Rudolf. *Němci a Češi*. s. 13-14

⁸ HILF, Rudolf. *Němci a Češi*. s. 23; situace v česko-německých vztazích v období od 19. století do zániku rakouské monarchie viz PETRÁŠ, René. *Menšiny v meziválečném Československu*. s. 149-164

⁹ HILF, Rudolf. *Němci a Češi*. s. 18-19

¹⁰ WEIDENHOFFEROVÁ, I., odp. red. *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění*. s. 25-28; k Postupimské konferenci a historicko-politickým souvislostem vyhnání Němců viz NITTNER, E. *Vyhnání sudetských Němců a konec německo-českého sousedství v českých zemích*. s. 185-193; dále viz ZIMMERMANN, H. D. *Dějinné sousedství Čechů a Němců*. s. 211-216

¹¹ WEIDENHOFFEROVÁ, I., odp. red. *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění*. s. 34

kteře bylo výsledkem balancování mezi německou říší a českým státem, si Chebsko udrželo až do období třicetileté války. Nedílnou součástí českých zemí se stalo až v 18. století.¹²

Označení Cheb (Egire) bylo poprvé zmíněno v roce 1061, a to v listině římsko-německého krále Jindřicha IV., který touto listinou věnoval svému ministeriálu Otnantovi část lesa nedaleko později vzniklého města Cheb. Nejstarší zmínka o *regio egere* pochází z roku 1135. Centrem této oblasti byl chebský hrad postavený Děpoldem III.¹³

Co se týče politické příslušnosti tohoto území, které se historicky rozkládalo po obou stranách současné hranice mezi Českou republikou a Německem, po dlouhou dobu nemohli historici dojít ke shodě. Němečtí historici prosazovali názor, že Egerland nepřetržitě spadal pod německou správu. Historici čeští byli přesvědčeni o tom, že až do doby německé kolonizace ve 12. století oblast patřila k českým zemím. Novější výzkumy oproti tomu došly k závěru, že i přesto, že Egerland se stal v polovině 12. století oblastí formálně podřízenou Svaté římské říši, je faktem, že po dlouhou dobu tato oblast tvořila jakousi nárazovou zónu mezi českou a německou sférou vlivu a byla schopná získat a udržet si až do 16. století dalekosáhlá autonomní práva jako samostatný městský stát.¹⁴

Chebský městský stát byl díky své struktuře i struktuře vztahů s jím ovládanými venkovskými oblastmi obdobou městských států, které vznikaly v německé části tehdejší Říše. Našli bychom tam jen velmi málo prvků připomínajících tehdejší české prostředí. Chebský městský stát patřil ke čtyřem největším městským státům v německé části Říše; svou rozlohou, která činila na počátku jeho existence ve 14. století 700 km², se řadil za Norimberk, Erfurt a Ulm.¹⁵

Na rozdíl od otázky politické příslušnosti se v otázce původního osídlení Chebska vědci shodují v názoru, že od příchodu Slovanů v 9. století byla oblast etnicky převážně slovanská. Čechy byly sice krátce před přelomem letopočtu hojně obydlovány germánskými kmeny, mezi nimiž byli mimo jiné také Markomani,

¹² KUBŮ, F. *Chebský městský stát*. s. 9

¹³ STURM, Heribert. *Oberpfalz und egerland*. s. 21

¹⁴ SCHRAMEK, Ch. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen*. s. 120

¹⁵ KUBŮ, F. *Chebský městský stát*. s. 39, 45

nicméně tyto kmeny odešly ještě před příchodem prvních Slovanů, kteří se tak mohli usídlit na rozsáhlých územích, aniž by o ně museli bojovat.¹⁶

Na přelomu 11. a 12. století začali na území Chebska pronikat němečtí kolonisté.¹⁷ Do tohoto období spadá založení kláštera ve Waldsassenu markrabětem Děpoitem III. v roce 1133 a také výstavba několika hradů v oblasti. Příčiněním Děpoitových ministeriálů byl na základech staršího slovanského hradu založen centrální hrad města Chebu.¹⁸

Ve 12. století převzal vládu nad územím Chebska císařský rod Štaufů, kteří vládli pomocí systému ministeriálů. První z rodu Štaufů na německém trůně, Konrad III., dostal v roce 1146 oblast Chebska bezprostředně pod říšskou správu. Císař Friedrich I. Barbarossa, který nastoupil na trůn po Konradovi III., učinil Chebsko jedním ze třech říšských států. Cheb se tak stal vedle Norimberku a Altenburgu dalším říšským městem.¹⁹ V roce 1254 zemřel poslední císař z rodu Štaufů a osudy Chebu byly ovlivněny tzv. interregnem, probíhajícím v letech 1254 až 1273, během kterého se postavení Chebu změnilo. V roce 1265 bylo město zabráno králem Přemyslem Otakarem II., který potvrdil dosavadní práva Chebu, a navíc je rozšířil; Chebu bylo přiznáno právo bezcelního pohybu a obchodování na českém území. Cheb dosáhl toho, že měl status svobodného říšského města, i když jako zástava patřil českému králi.²⁰

Jak zdůrazňuje Boldt, v období středověku nebylo mezi občany českého království rozlišováno na základě jazykové příslušnosti. Vrchnost byla většinou dvojjazyčná, lidé si sami volili, jakým jazykem chtějí mluvit, čeští šlechtici si často poněmčovali svá jména a také hradům či obcím byla dávána jména německá. V období středověku bylo podstatné křesťanské vyznání víry, nikoliv víra v národ, jak jej chápeme dnes.²¹

Říšský král Rudolf Habsburský, který od Přemysla Otakara II. získal vládu nad Chebskem, pokračoval ve šlépějích svého předchůdce; Chebsko zůstávalo nadále autonomním a zachovalo si svá privilegia. Poprvé se o Chebu jako o říšském městě

¹⁶ SCHRAMEK, Ch. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen*. s. 120

¹⁷ SCHRAMEK, Ch. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen*. s. 120

¹⁸ GLASSL, H. *Kunst in Eger: Stadt und Land*. s. 7

¹⁹ GLASSL, H. *Kunst in Eger: Stadt und Land*. s. 7

²⁰ BOLDT, F. *Cheb: město evropských dějin*. s. 29-31

²¹ BOLDT, F. *Cheb: město evropských dějin*. s. 32

(civitas imperii) hovoří v listině pocházející z období vlády Rudolfa Habsburského, a to z roku 1277.²²

V roce 1322 bylo Chebsko dáno do zástavy českému králi Janu Lucemburskému, který oficiálně uznal postavení Chebu jako říšského města. Od tohoto roku bylo Chebsko skrze osobu panovníka spojeno s českými zeměmi, avšak až do 18. století nebylo jejích přímou součástí a zachovalo si samostatnost. Chebsko nespadlo pod pravomoc českých úřadů a neplatila pro něj povinnost platit daně.²³ Nástupce Jana Lucemburského, kterým byl Karel IV., potvrdil Chebu všechna privilegia, která město obdrželo od předchozích vládců. Za vlády Václava IV. byl Cheb významným obchodním, ale i politickým místem; kde docházelo k setkání knížat a konání říšských sněmů.²⁴

Během husitských válek Cheb podporoval císaře Zikmunda, který nastoupil po Václavovi IV. V Chebu se v roce 1432 konalo významné jednání, označované jako „soudce chebský“, které přispělo k ukončení husitských válek na Basilejském koncilu.²⁵

Cheb v tomto období pravidelně vysílal své zástupce na říšské sněmy, které se konaly jak přímo v Chebu, tak také např. v Norimberku nebo Regensburgu. S českým králem však město udržovalo také velmi intenzivní vztah.

Jazyk v té době stále ještě nehrál důležitou roli. Král Jiří z Poděbrad, pobývajících velmi často v Chebu, téměř neuměl německy. Město Cheb stálo na jeho straně i poté, co na něj byla uvalena klatba. Zůstalo mu věrné i přesto, že kvůli podpoře Jiřího z Poděbrad vyhlásil papež nad Chebem tříkrát interdikt.²⁶

V Chebu, tak jako v německých říšských městech i na českém území, mělo ohlas vystoupení Martina Luthera. V době šmalklandské války, která nakonec skončila porážkou luteránů, zaujal Cheb neutrální postoj vůči císaři Karlu V. V roce 1547 shromažďoval císař v Chebu svá vojska. Rok předtím navštívil Cheb císařův bratr, český král Ferdinand. Díky těmto okolnostem se Chebu vyhnul trestní soud, který postihl česká města, jež pomáhala v tomto konfliktu protestantům.²⁷

²² BOLDT, F. *Cheb: město evropských dějin*. s. 41

²³ BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 50-51

²⁴ HLEDÍKOVÁ, Z., JANÁK, J. a DOBEŠ, J. *Dějiny správy v českých zemích*. s. 17-18, 70; BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 51

²⁵ BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 52

²⁶ BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 62-63

²⁷ BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 63-64

Katolický řádový život v Chebu se v polovině 16. století začal hroutit. Přesto se městu Cheb jakžtakž dařilo zvládat ožehavou situaci, vznikající díky rozporu mezi protestantskou vírou lidových vrstev a snahou zachovat si přízeň katolického císařství.²⁸

Také státoprávní situace města Cheb byla v období před třicetiletou válkou velmi komplikovaná. Cheb byl sice autonomním městským státem, který byl však součástí římské říše, která zastávala katolické pozice, a současně byl zástavou českého krále, jímž byl od roku 1619 Fridrich Falcký, který se přikláněl k protestantům. Město se snažilo zachovat si autonomii, stále odmítalo účast na sjezdech českého zemského sněmu a také účast na válečných přípravách. Těsně po bitvě na Bílé hoře Cheb postupoval stále velmi obezřetně; až roku 1623, po vyjasnění situace, vzdával Cheb hold českému králi Ferdinandovi, od kterého poté obdržel patent o shovívavosti²⁹ a potvrzení svých do té doby získaných privilegií.³⁰

Dne 10. května 1627 bylo vyhlášeno Obnovené zřízení zemské dědičného království českého, které vedlo k vyhocení politické situace a zasáhlo také Cheb, přestože ten byl pouze zástavou, nikoliv součástí českého království. Český král však trval na všeobecné rekatolizaci bez výjimek. Svoboda chebského městského státu byla díky jeho složitému postavení mezi říší a českým královstvím ohrožena.³¹

V období třicetileté války došlo k rekatolizaci města, ale toto období především znamenalo, v souvislosti s politickým vývojem v zemích českých i v celé Evropě, konec samostatného Chebu. Velmi výstižně popsal Boldt osud Chebska ve vztahu k historii českého území: „Chebsko, které – pohlédneme-li do historie – označil sám František Palacký jako „malé Čechy při Čechách“, nepředstavovalo pánev fixovanou na mapě Čech. Bylo to území mezi Marktredwitz – Rossbachem (Aš) – Waldsassen a končilo krátce před českým Žandovem (Sandau) a Kynšperkem (Königsberg). Toto území sdílelo českou tragédii, paralelně a samostatně přicházelo o svou státnost. Nebylo částí Čech, ale muselo zvláště intenzivně prožívat jejich zánik jako vlastní.“³²

V roce 1721 byla vyhlášena pragmatická sankce, na jejímž základě spadaly všechny habsburské země pod vládu Marie Terezie. Od roku 1723 bylo s Chebem nakládáno

²⁸ BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 64-65

²⁹ BOLDT, F. *Cheb: město evropských dějin*. s. 67-68

³⁰ SIEGL, K. *Eger und das Egerland im Wandel der Zeiten*. s. 69

³¹ BOLDT, F. *Cheb: město evropských dějin*. s. 68

³² BOLDT, F. *Cheb: město evropských dějin*. s. 67-68

jako s českým královským městem. Již se mu nepodařilo prosadit potvrzení starých privilegií a ztratilo definitivně svou autonomii.³³

Za vlády Josefa II. docházelo i v oblasti Chebska ke konfiskacím církevního majetku.³⁴ V rámci církevních reforem se Josef II. od roku 1787 snažil také o převedení Chebu, který do té doby vždy patřil pod řezenské biskupství, do pražského arcibiskupství. Řezenské biskupství se tomu bránilo a v roce 1789 se mu podařilo získat povolení papeže k působení komisaře řezenského biskupství v Chebu. V roce 1807 byl však Cheb s konečnou platností převeden pod arcibiskupství pražské.³⁵

V roce 1806 došlo k formálnímu konci Svaté říše římské. České království, ale také po dlouhé časy svobodné město Cheb byly nyní jen součástí rakouského císařství, které vzniklo v roce 1804.³⁶

Důsledkem postupného narušování dlouholeté symbiózy českých a německých obyvatel Čech, k němuž docházelo přibližně od poloviny 19. století, bylo také narušení dávných propojení mezi německy a česky hovořícími obyvateli chebské oblasti.³⁷

Po vzniku samostatného československého státu v roce 1918 se jeho němečtí obyvatelé stali národnostní menšinou. V oblastech hraničících s Německem však počet německých obyvatel mnohonásobně převyšoval počet obyvatel českých. V roce 1921 žili v Chebu celkem 27 524 obyvatel, z nichž pouze 1305 bylo české národnosti. Do roku 1930 se celkový počet obyvatel zvýšil na 31 546, z čehož 3 493 byli Češi.³⁸

Po vzniku Československa nebyly německá ani česká strana schopny vzdát se svých národnostních postojů ve prospěch možnosti pokračování svého historického spojení. Česká strana tak trvala na svém konceptu národního státu a sudetští Němci dali přednost celoněmeckému řešení před zachováním historické symbiózy s česky mluvícími obyvateli Chebska, resp. Čech.³⁹

Světová hospodářská krize, která propukla po roce 1929, zasáhla i Chebsko. Tamní průmysl byl orientován na export a odbyt produktů, který závisel na bohatých

³³ BOLDT, F. *Cheb: město evropských dějin*. s. 77-78

³⁴ BOLDT, F. *Cheb: město evropských dějin*. s. 85

³⁵ GLASSL, H. *Kunst in Eger: Stadt und Land*. s. 10-11

³⁶ BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 85-86

³⁷ SCHRAMEK, Ch. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen*. s. 121

³⁸ BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 266

³⁹ SCHRAMEK, Ch. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen*. s. 121

zákaznicích, se v období krize zhroutil. Špatná hospodářská situace měla větší dopad na německé obyvatelstvo pohraničních oblastí Československa. To bylo jedním z důvodů příklonu většiny sudetských Němců k německému nacionalismu.⁴⁰ Ne všichni chebští Němci však sympatizovali s německými nacionalisty. I v Chebu působili němečtí sociální demokraté, kteří projevovali svůj odpor k německému nacionálně socialistickému režimu. Mnozí z nich na to doplatili. Po uzavření mnichovské dohody se stali prvními oběťmi čistek nacistů v Chebu; byli posláni do koncentračních táborů.⁴¹

Mnichovská dohoda byla začátkem konce dějinného propojení Čechů a Němců v oblasti Egerlandu. Po jejím vyhlášení z tohoto území, které se ze dne na den stalo částí Německa, uprchlo mnoho Čechů, Židů, ale také odpůrců německého národního socialismu dále do nitra Československa.⁴²

Ke konci války se stupňovaly represe okupačního režimu a nenávisť Čechů vůči Němcům, která se během války v českém obyvatelstvu nashromáždila, po osvobození vygradovala, což se projevilo v nenávislných a mnohdy brutálních činech odplaty českých občanů v období těsně po ukončení války. Část německého obyvatelstva, která cítila vinu, uprchla ještě před ukončením války. Část Němců byla díky dočasnému faktickému bezvládní v sudetských oblastech v období těsně po osvobození vyhnána v tzv. divokých odsunech, které předcházely oficiálním odsunům. Na postupimské konferenci v srpnu 1945 se spojenci dohodli na odsunu německých obyvatel z Polska, Československa a Maďarska, přičemž odsun měl proběhnout humánním a řádným způsobem. Tento akt měl ukončit divoké neoficiální odsuny Němců, které byly před postupimskou konferencí organizovány v co největší míře, aby bylo v nejkratší době vyhnáno co nejvíce německých obyvatel. Z postupimské konference vzešel také dekret prezidenta Beneše o odnětí českého občanství všem československým občanům německé a maďarské národnosti. Dekret učinil výjimku pouze u těch, kteří mohli prokázat, že jsou antifacisté.⁴³

Pro Egerland znamenala druhá světová válka a následující události zásadní zlom. Na tomto území spolu žili Češi a Němci po dlouhá staletí, během kterých se vyvinuly

⁴⁰ BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 138-141; dopady hospodářské krize na situaci Němců v českém pohraničí viz také PETRÁŠ, R. *Menšiny v meziválečném Československu*. s. 218-219

⁴¹ BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin*. s. 143-144

⁴² SCHRAMEK, Ch. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen*. s. 121

⁴³ WEIDENHOFFEROVÁ, I., odp. red. *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění*. s. 26-28

hluboké vazby, jak hospodářské, tak především sociokulturní. Všechny tyto vazby byly po vzniku „železné opony“ násilně zprerhány. Češi a Němci, kteří sdíleli po tak dlouhou dobu toto společné území, stáli nyní každý na jiné straně opony. Hranice politická způsobila vznik hranice jazykové a kulturní.⁴⁴

Díky politickým událostem let 1989–1990 a díky sjednocení Německa došlo k dalšímu zásadnímu zlomu ve vývoji vztahů Čechů a Němců v této oblasti. Obě dvě strany začaly brzy spolupracovat na obnovení vzájemných vztahů. Jednou z forem spolupráce mezi regiony ležícími na hranicích České republiky s Německem, ale také Rakouskem, se staly Euroregiony; v oblasti kolem Chebska jde o Euregio Egrensis.⁴⁵

3.2.Euregio Egrensis

Jednou z forem přeshraniční spolupráce Čechů a Němců se stal koncept Euroregionů, které v západní Evropě vznikly již v 50. letech 20. století a jejichž smyslem bylo zintenzivnění spolupráce sousedících regionů na obou stranách hranice dvou států, což mělo postupně vést k oslabení významu státních hranic evropských států a ke sjednocení Evropy. Po roce 1989 vzniklo několik takovýchto regionů podél českých hranic s Německem a Rakouskem.⁴⁶

Jedním z těchto euroregionů je Euregio Egrensis, jehož území (s menšími odchylkami) odpovídá území Egerlandu. Na německé straně je území Euregia Egrensis tvořeno dvěma bavorskými regiony Oberpfalz-Nord a Oberfranken-Ost, dále německými okresy Kronach, Sächsische Vogtland, Thüringische Vogtland a západní částí Krušných hor, na české straně do něj spadají okresy Cheb, Sokolov, Karlovy Vary a Tachov.⁴⁷

V prosinci roku 1990 se konalo mezinárodní sympozium, které probíhalo v německém městě Marktrewitz a v českém Chebu. Jeho výsledkem bylo založení sdružení Euregio Egrensis. Začátek činnosti Euregia Egrensis byl spojen s velkým nasazením jak české vlády, tak místních organizací a jednotlivců z obou stran hranice. Velikou

⁴⁴ SCHRAMEK, Ch. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen*. s.123

⁴⁵ SCHRAMEK, Ch. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen*. s.123

⁴⁶ KUBŮ, F. *Euregio Egrensis*. s. 396-397

⁴⁷ SCHRAMEK, Ch. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen*. s. 117

zásluhu na vzniku Euroregia Egrensis měl německý občan dr. Rudolf Hilf, který se dlouhou dobu zajímal o česko-německé vztahy a snažil se o jejich urovnání.⁴⁸

Činnost Euregia Egrensis začala být koordinována prezidiem, v němž byly zastoupeny všechny strany – česká, bavorská a saská. V každé části regionu byla vytvořena kancelář s informačním centrem. Po roce 1993 sice zájem české vlády opadl, nicméně jednotlivé obce i jednotlivci úspěšně pokračovali v intenzivní spolupráci. Bylo např. založeno Sdružení obcí Egrensis, které i bez státní podpory pokračovalo v činnosti a uskutečnilo řadu úspěšných projektů, jež vedly ke zlepšení životních podmínek v obcích. Za účasti českých a německých občanů proběhlo mnoho projektů vedoucích k revitalizaci a novému vývoji česko-německých vztahů v oblasti.⁴⁹ Jedním z těchto úspěšně zakončených projektů byla obnova poutního místa Maria Loreto ve Starém Hrozňatově u Chebu, ke které došlo především zásluhou Ing. Antona Harta z Waldsassenu, jehož rodina byla ze Starého Hrozňatova v roce 1946 odsunuta.⁵⁰

Euregio Egrensis se může pochlubit mimo jiné intenzivní přeshraniční spoluprací v oblasti školství. Jedním z aktérů na tomto poli je spolek Schola ludus. Tento česko-německý vzdělávací spolek byl založen v roce 2005 v německých Drážďanech. Název Schola ludus znamená škola hry; cílem spolku je vzdělávání formou hry, a to v každém věku a v rozličných oblastech lidské činnosti. Hlavní náplní spolku je podpora dvoj – a vícejazyčnosti u dětí s českými kořeny. Spolek se dále angažuje v oblasti celoživotního vzdělávání a snaží se německým dětem i dospělým přiblížit českou kulturu. Tyto aktivity mají přispět k prohloubení vzájemného porozumění mezi Čechy a Němci.⁵¹

Velmi přínosnou aktivitou Euregia Egrensis v oblasti školství, resp. výchovy dětí, je projekt „Bavorsko-český výměnný školní rok Euregia Egrensis“, který je organizován ve spolupráci s bavorskými gymnázii. Je určen pro studenty třetích a čtvrtých ročníků z obou stran hranice, kterým je umožněno studovat ideálně po dobu jednoho ročníku na škole na druhé straně hranice. Cílem tohoto projektu je vzájemné poznávání kultury, historie, společnosti, ale i každodenního života obyvatel sousedního státu. Dalším významným počinem Euregia Egrensis je projekt „Letní tábor pro mládež“, organizovaný každoročně již od roku 1992 střídavě v jednotlivých částech Euregia

⁴⁸ KUBŮ, F. *Euregio Egrensis*. s. 396-397

⁴⁹ KUBŮ, F. *Euregio Egrensis*. s. 395

⁵⁰ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 23

⁵¹ *Schola ludus*. [online]. Dostupné z <www.scholaludus.org/?nav=home&lang=cz> [cit. 25.2.2019]

Egrentis na české i německé straně hranice. Na těchto táborech mají děti možnost kromě získání či zlepšení znalostí německého jazyka navázat kontakty, z nichž některé mohou být i celoživotní.⁵²

V oblasti Euregia Egrentis existuje mnoho dalších sdružení či spolků, jejichž zájem je směřován mimo jiné např. na prohloubení a šíření poznatků o historii chebské oblasti. Jedním takovým sdružením, založeným skupinou německých vědců, je sdružení Otnant-Gesellschaft, nazvané podle ministeriála Otnanta, jehož jméno se vyskytuje na první listině zmiňující město Cheb z roku 1061. Na společných setkáních se dělí o své zkušenosti a poznatky profesionálové i nadšení amatéři z české i německé strany. Z těchto setkání byly vytvořeny také sborníky, díky nimž se veřejnost může seznámit s různými tématy chebské historie, jako např. s tématem kolonizace Chebska, archeologie na Chebsku, ale i se specifickými zaměřenými tématy, jako je např. téma štaufské ministeriality a další.⁵³

Euregio Egrentis se také angažuje v aktivitách, jež mají za cíl šíření povědomí českých a německých obyvatel území historického Egerlandu o naprosto specifickém vývoji této oblasti. Euregio Egrentis se za tímto účelem spojilo s bavorským vzdělávacím ústavem Akademie für Lehrerfortbildung Dillingen a společně uskutečnili mnoho vzdělávacích akcí, kde byli především pedagogové (čeští i němečtí) seznámeni s výsledky nových historických výzkumů, jež napomohly vytvoření obrazu historie Chebska v objektivní podobě.⁵⁴

Euregio Egrentis však rozvíjí spolupráci i v dalších oblastech. Ve výroční zprávě za rok 2017 je uveden výčet těchto oblastí: „K naplnění hlavního cíle se sdružení zaměřuje zejména na iniciování a podporu všech forem spolupráce mezi městy, obcemi, institucemi, organizacemi i jednotlivci v příhraničním regionu trojmezí Čech, Bavorska a Saska/Durynska. Sdružení doporučuje náměty ke spolupráci, koordinuje a podporuje tuto spolupráci především v oblastech cestovního ruchu, lázeňství a turismu, hospodářství, dopravy a trhu práce, životního prostředí a zemědělství,

⁵² *Euregio Egrentis*. [online]. Dostupné z <www.euregio-egrentis.cz/> [cit. 25.2.2019]

⁵³ KUBŮ, F. *Euregio Egrentis*. In: ROGALL, J., ed., KOSCHMAL, W., ed. A NEKULA, M., ed. *Češi a Němci: dějiny, kultura, politika*. s. 398-399

⁵⁴ KUBŮ, F. *Euregio Egrentis*. In: ROGALL, J., ed., KOSCHMAL, W., ed. A NEKULA, M., ed. *Češi a Němci: dějiny, kultura, politika*. s. 399

vzdělávání, kultury a sportu, případně v dalších oblastech, které směřují k rozvoji regionu EGRENSIS a mohou je vzájemně využívat partnerské strany.“⁵⁵

Euregio Egrensis například organizuje burzy přeshraniční spolupráce, společná česko-německá jednání k problému učňovského školství, ale také stojí za výstavbou dálkové okružní cyklotrasy, jejíž délka v této chvíli činí 602 km a vede přes zajímavá místa Euregia Egrensis.⁵⁶

Významnou událostí v regionu byly tzv. krajinné výstavy; první z nich byla uspořádána v roce 2006. Šlo o projekty uskutečněné ve spolupráci města Cheb a několika měst na německé straně hranice; v roce 2006 to např. bylo město Marktredwitz. V těchto projektech se nejednalo jen o zahradnickou a uměleckou výstavu a kulturní událost, ale také s nimi byla spojena revitalizace části města Chebu včetně výstavby venkovního sportovního areálu. Důležitým momentem je však také posílení spolupráce mezi českými a německými regiony; tyto krajinné výstavy jsou „... pilotním projektem přeshraniční spolupráce v oblasti turismu, životního prostředí, urbanismu a dopravy. [...] Zároveň však naplňují to nejpodstatnější v příhraničním životě – konkrétní vazby, kontakty mezi lidmi na obou stranách mizící hranice.“⁵⁷

4. Poutě a poutní místa – historie, význam v souvislosti s křesťanskou vírou

4.1.Původ náboženských poutí

Náboženské poutě provázejí lidstvo od dávných dob. Nejsou záležitostí pouze křesťanské víry, ale i některých dalších náboženství. Například v islámu je pouť do Mekky – hadždž – jedním ze základních pilířů víry a je povinností každého muslima (pokud mu to okolnosti, především zdravotní stav, dovolují) vykonat alespoň jednou za život tuto pouť.⁵⁸ Podobně je tomu v židovském náboženství, kde například velikonoční pouť do Jeruzaléma byla pro Židy povinná. Židé tak každoročně putovali

⁵⁵ *Euregio Egrensis*. [online]. Dostupné z <www.euregio-egrensis.cz/> [cit. 25.2.2019] *Výroční zpráva za rok 2017*

⁵⁶ *Euregio Egrensis*. [online]. Dostupné z <www.euregio-egrensis.cz/> [cit. 25.2.2019]

⁵⁷ *Město Cheb*. [online]. Dostupné z <www.mestocheb.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=5091&id_org=5091&id=165417&p1=0&p2=&p3=>> [cit. 25.2.2019]

⁵⁸ KOPECKÝ, R a BAHBOUH, Ch. *Co je dobré vědět o arabském a islámském světě*. s. 42

o Jeruzaléma, aby tam oslavili svůj nejdůležitější svátek.⁵⁹ Jak můžeme vyčíst z Lukášova evangelia, také Ježíš se od svých dvanácti let se svými rodiči zúčastnil poutí do Jeruzaléma: „Jeho rodiče chodívali každý rok slavit Velikonoce do Jeruzaléma. Také když mu bylo dvanáct let, putovali se zúčastnit slavnosti jako obvykle.“⁶⁰ I tato skutečnost byla jistě důvodem k rozšíření poutnictví v následujících dobách křesťanských. Přímo v Bibli, ve Starém i Novém zákoně, najdeme mnoho dalších poutníků, kteří byli později vzorem pro křesťanské poutníky. Určitě bychom měli zmínit například Adama, jenž musel opustit ráj, a určitě nemůžeme opomenout putování izraelského národa z Egypta do země zaslíbené, které bylo zásadní událostí historie nejen izraelské.⁶¹

4.2.Smysl náboženských poutí

Jak jsem uvedla výše, křesťané měli vzor pro putování v mnohých biblických postavách. Člověk, který putuje do Svaté země, patří k tradičním obrazům křesťana. Účelem pouti je přiblížení se Bohu a svatým, modlitba, zbožnost, ale také rozšíření obzorů; poutím byla přisuzována velká mravní prospěšnost. Pout' má posilovat náboženské vědomí, nasměrovat mysl člověka k věcem, jež ho přesahují, a podpořit jeho kajícnost. Lidé se vydávali na poutě s nadějí, že jim bude odpuštěno či budou zázrakem uzdraveni. Vyslyšení proseb bylo pro poutníka, popř. pro celou jeho obec podnětem pro absolvování děkovné pouti. Jedním z důvodů poutí však bylo také poznávání nových míst a touha po nevšedních zážitcích. Především pro prosté poutníky z venkova byla krása poutních míst a atmosféra slavností s poutěmi spojených velkým zážitkem, který pozitivně narušil jejich jinak stereotypní život. Nejzásadnějším momentem pouti byla pro poutníka bohoslužba. Musel především učinit svatou zpověď a zúčastnit se svatého přijímání. Poutě však byly spojeny i se zábavou. Ke koloritu poutí patřil mimo jiné nákup různých upomínkových předmětů náboženského charakteru, např. růženců či svatých obrázků. Jejich prodej je součástí poutí do dneška.⁶²

⁵⁹ OHLER, N. Náboženské poutě ve středověku a novověku, s. 15

⁶⁰ Bible: Lk 2, 41-42

⁶¹ OHLER, N. Náboženské poutě ve středověku a novověku, s. 16

⁶² MIHOLA, J. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma*, s. 8; viz také ROYT, J. a MLČOCH, J. *České nebe*. str. 3-4

4.3. První poutní místa

Jeruzalém, který byl poutním místem Židů, byl také prvním místem, kam směřovala procesí křesťanů, neboť je – společně s Betlémem – nejvýznamnějším místem křesťanské historie. Palestina a Jeruzalém byly pro křesťany od počátku dějin církve svatými místy; byla to místa, kde Ježíš žil, kázal svou víru, zemřel a byl vzkříšen. Cesta do Jeruzaléma byla však často nebezpečná, obzvláště od 2. poloviny 11. století, kdy se Jeruzalém dostal pod tureckou nadvládu, a poté od konce 13. století, kdy křižáci museli opustit Svatou zemi a Jeruzalém tedy již nebyl pod jejich ochranou.⁶³

Bylo tedy potřeba hledat jiné cíle křesťanských poutí. Výsadní postavení mezi poutními místy v Evropě měl Řím, který byl také považován za svaté město, neboť zde byli pohřbeni apoštolové Petr a Pavel, ale i další světci a mučedníci. Velkou motivací k pouti do Říma byly „Svaté roky“, kdy bylo možné získat zvláštní milost. První „Svatý rok“ byl vyhlášen roku 1300. Další následovaly po 50 letech, později byl interval zkrácen na 25 let, ale mimořádně mohl být vyhlášen i častěji.⁶⁴

Jedním z nejvýznamnějších poutních míst Evropy je od středověku Santiago de Compostela, kde jsou podle legendy uloženy ostatky jednoho z Kristových učedníků, svatého Jakuba Staršího. Od přelomu prvního a druhého tisíciletí počet poutníků směřující na toto poutní místo stále rostl. V Santiagu jsou, podobně jako v Římě, také konány „Svaté roky“, a to vždy, když svátek svatého Jakuba připadne na neděli.⁶⁵

4.4. Historie a podoba křesťanských poutí ve Střední Evropě od středověku do 20. století

Okruh uctívaných svatých se v průběhu středověku stále více rozrůstal, což mělo za následek nárůst počtu poutních míst. Kromě uctívání mučedníků a věrozvěstů se od 14. století velmi rozmáhalo uctívání Panny Marie. Na mnoha místech vznikala poutní místa, kde se buď zjevila Panna Maria či se tam nalézala nějaká její relikvie nebo uctíváný obraz. Jedním z poutních míst, kde byla uctívána Panna Marie, bylo italské

⁶³ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 24

⁶⁴ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 24-25; podrobněji k putování z různých míst Evropy do Říma viz: URBAN, A. *Grenzüberschreitende Wallfahrten: unterwegs in Bayern, Böhmen und Europa*. S. 116-117

⁶⁵ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 26; k Santiagu de Compostela a dalším významným poutním místům Evropy viz: URBAN, A. *Grenzüberschreitende Wallfahrten: unterwegs in Bayern, Böhmen und Europa*. s. 117-125

Loreto, jež se v 16. století stalo jedním z nejvýznamnějších poutních míst Evropy. Další mariánská poutní místa byla např. Mariazell či Altötting. Mezi významná poutní místa patřily také např. Cáchy, Kolín či Einsiedeln.⁶⁶

V průběhu dějin křesťanství nastala období, kdy byly náboženské poutě kritizovány a jejich smysl zpochybňován. Bylo tomu tak např. ve 14. století v díle Tomáše Kempinského či na začátku 16. století v názorech Erasma Rotterdamského. Ten však nebyl jediným, kdo se v té době pozastavoval nad nepřiměřeným rozsahem církevních statků a okázalostí církevních obřadů v protikladu k praxi raného křesťanství a k učení Krista o pomoci potřebným. Ve 20. letech 16. století se objevilo nové učení – protestantství, hláсанé Lutherem, Zwinglim a Kalvínem. Tito reformátoři, odkazující především na Bibli, odmítali uctívání svatých a zakazovali poutě v oblastech, kde bylo přijato jejich učení. V těchto oblastech, kde buď církev, nebo vrchnost poutě zakázali, rychle ubývalo návštěv poutních míst.⁶⁷

Tridentský koncil, který proběhl v letech 1545–1563 jako reakce na reformační snahy, stanovil nástroje a pravidla, jež měly napomoci obnovit a posílit katolickou víru. Jedním z těchto nástrojů měly být náboženské poutě; katolická církev proto obnovila učení, které podporovalo uctívání svatých a konání poutí. Argumentovala tvrzením, že světci a mučedníci jsou prostředníky mezi Bohem a lidmi, s jejichž pomocí se lidem dostává Boží milosti. Proto je povoleno jejich uctívání a je doporučováno navštěvovat místa, kde si lidé mohou tyto mučedníky a světce připomínat a kde mohou být vyslyšeny modlitby věřících.⁶⁸

Díky závěrům Tridentského koncilu vzrostl význam poutních míst, která byla již dříve hojně navštěvována poutníky.⁶⁹ Ve velkém množství vznikala nová poutní místa. V období baroka vzniklo ve Střední Evropě přibližně čtyřicetkrát více poutních míst nežli v obdobích předcházejících či následujících. V českých zemích v tomto období vzniklo kolem čtyřiceti větších poutních míst.⁷⁰ Rychle rostoucí oblibě se však těšila především mariánská poutní místa, a to jak v oblastech, které zůstaly katolické, tak v těch rekatolizovaných.⁷¹ Kult Panny Marie v té době dosáhl nebývalých rozměrů; Panna Marie byla velmi oblíbena nejen mezi prostým lidem, ale s prosbami o ochranu

⁶⁶ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 27

⁶⁷ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 33-37

⁶⁸ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s.37

⁶⁹ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 38

⁷⁰ ZLÁMAL, B. *Příručka českých církevních dějin*. s. 138-139

⁷¹ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 38

se na ni obracela i vrchnost.⁷² Česká a moravská krajina „... se stává „zahradou Mariinou“, protkanou sítí poutních kostelů, kaplí, kapliček...“⁷³ Objekty barokní zbožnosti byly vždy dokonale sladěny s okolní krajinou; díky nim získala česká a moravská krajina naprosto specifickou podobu.⁷⁴

V době osvícenství došlo opět k útlumu poutnictví. Poutě byly trnem v oku nejen vrchnosti, ale i církvi. Ta opět především zdůrazňovala, že Bůh je všude kolem nás, lidé ho mohou chválit kdekoli, zrovna tak jako uctívat svaté. Za nejlepší místo k naplnění duchovního života církev považovala vlastní farnost; označovala za nesmyslné putovat někam daleko, když každý farník se může vyzpovídat a pomodlit tam, kde je doma. Navíc by měli lidé očišťovat své svědomí pravidelně, nikoliv očistu odkládat až do doby poutě. Kritizováno bylo také hříšné chování lidí během poutí, kdy dle některých tvrzení se lidé proviňovali obžerstvím, ale také smilstvem.⁷⁵ Důvodem odmítavého postoje vrchnosti k poutím bylo hlavně přerušení prací kvůli odchodu poddaných na poutě. Nespokojenost vrchnosti s dalekými cestami poddaných také pramenila z obav z možného šíření pobuřujících myšlenek při velkých sroceních lidí.⁷⁶

Církevní život byl ve druhé polovině 18. století stále více pod vlivem světské vrchnosti. Ta se nejdříve snažila určovat podobu a četnost poutí, načež je postupně úplně zakázala; nejprve to byly poutě k dalekým místům, později se zákaz týkal všech poutí. Namísto poutí byla pro věřící lid organizována procesí a byly stavěny křížové cesty. Na rozdíl od poutí se procesí konala v rámci farnosti a měla jasná pravidla a vždy byla pod dohledem kněží, kteří je doprovázeli.⁷⁷

V 19. století došlo k opětovnému rozmachu poutnictví. Náboženské poutě však měly již odlišnou podobu, mimo jiné došlo ke změně ve složení účastníků poutí. Představitelé šlechty, ale také obyvatelé měst se mezi poutníky vyskytovali jen minimálně; poutě byly tvořeny převážně venkovským obyvatelstvem.⁷⁸ Další změnou byl převažující lokální charakter poutí, který byl důsledkem osvícenských zákazů

⁷² MIHOLA, J. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma*, s. 8

⁷³ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. Úvodní kapitola Poutní tradice v Čechách (nestránkováno)

⁷⁴ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. Úvodní kapitola Poutní tradice v Čechách (nestránkováno)

⁷⁵ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 39-40

⁷⁶ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 41

⁷⁷ OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 42

⁷⁸ MIHOLA, J. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma*, s. 8-9

poutí z předcházejícího století. Lidé se nemohli vydávat na daleké poutě, a tak ve Střední Evropě vznikla velmi hustá síť poutních míst, která umožňovala lidem vykonání náboženské poutě, aniž museli putovat daleko a opouštět na delší dobu svůj domov a práci.⁷⁹

V druhé polovině 19. století se vedle klasických náboženských poutí začal objevovat nový druh pouti. Šlo o poutě, jejichž motivace měla spíš národnostní než náboženskou podstatu. Šlo o putování na místa významná pro historii toho kterého národa; např. v Čechách se konaly poutě na horu Říp, v Německu na místa, kde prožil život Otto von Bismarck.⁸⁰

Náboženské poutě si udržely svůj význam i v průběhu 20. století. V Čechách se katolická církev po vzniku Československa musela vyrovnat s novou politicko-společenskou situací. Postavení církve se zásadně změnilo a církev se snažila nové situaci přizpůsobit, aby mohla v nových podmínkách pokračovat v šíření svých duchovních tradic. Nastalou situací byla ovlivněna i tradice poutnictví. Poutě v té době již neměly oficiální podobu a v porovnání s obdobím před první světovou válkou se jich účastnilo mnohem méně poutníků. Poutě měly stále náboženský základ, objevoval se v nich však i politický a národnostní rozměr. Ve 20. letech 20. století návštěvnost poutních míst narostla. Od roku 1938 se v reakci na napjatou situaci ve vztazích mezi Československem a Německem poutní místa stávají místy, kde bylo demonstrováno české vlastenectví. Během okupace Československa byly poutě protektorátní vládou silně omezeny.⁸¹

Po druhé světové válce probíhaly poutě za účelem poděkování za osvobození země. Pro poutě, ale samozřejmě pro církev obecně znamenal velký zlom rok 1948, kdy se dostala k moci Komunistická strana Československa. Stát se oficiálními i neoficiálními cestami snažil vliv církve co nejvíce oslabit, což se projevilo také na velkém poklesu účasti na poutích. V 50. letech 20. století bylo velké množství poutí zakázáno. Některá poutní místa v Československu si udržela alespoň minimální návštěvnost, především ta na jižní a střední Moravě, která se vyznačovala vysokou religiozitou po celé období komunistického režimu. V Čechách však religiozita silně poklesla, a to i díky druhé vlně odsunu německých občanů v polovině 50. let 20. století, kteří do té doby tvořili většinu účastníků náboženských poutí především

⁷⁹ MACKOVÁ, Marie. *Středoevropské poutnictví v 19. století*. s. 175

⁸⁰ MACKOVÁ, Marie. *Středoevropské poutnictví v 19. století*. s. 176

⁸¹ ŠEBEK, Jaroslav. *Poutní tradice v českých zemích ve 20. století*. s. 197-200

v pohraničních oblastech. Osudem mnoha poutních míst se tak stalo dlouholeté pustnutí; některá poutní místa byla dokonce záměrně pustošena.⁸²

Po dobu komunistického režimu byl tedy fenomén poutí výrazně utlumen, nepodařilo se ho však potlačit zcela. Po roce 1989 se tradice poutí a s nimi spojených poutních míst začala znovu rychle obnovovat, mimo jiné díky návratu řeholních řádů. Znovu také začala rozkvétat tradice náboženských poutí v česko-německém pohraničí, kde po dlouhých letech mohli opět společně absolvovat poutě němečtí a čeští katolíci.⁸³

4.5. Mariánské poutě v Čechách

V této podkapitole se v souvislosti s poutním místem Maria Loreto zaměřím na téma mariánských poutí a mariánského kultu. Jsem si vědoma, že jde o problematiku bohatou, a proto bych ráda zdůraznila, že zde půjde jen o základní náčrt problematiky, potřebný k uvedení do našeho tématu.

4.5.1. Vznik a vývoj mariánské úcty

Historie mariánského kultu sahá až do 4. století, kdy se začaly objevovat první kostely zasvěcené Panně Marii. Zásahu na vzniku mariánského kultu měl Nicejský koncil, který uznal Kristovu lidskou i božskou podstatu. Maria jako Matka Boží tímto byla uznána za ženu hodnou uctívání. Marie byla považována za pomocnici v uskutečňování Božích plánů a za zastánkyni hříšníků a utlačovaných.⁸⁴

Největšího rozmachu se uctívání Panny Marie dočkalo v 17. a 18. století, v období barokním. Po skončení třicetileté války se začíná rozvíjet kult zemských patronů, jako byl sv. Václav, Sv. Vojtěch, sv. Jan Nepomucký a další. Nejvíce však nabývá na síle kult mariánský. Lidé si Pannu Marii velmi oblíbili, našli k ní blízký vztah z více důvodů. Oceňovali její lidství, ale také její mateřství, pro které ji uznávaly především ženy, jež byly matkami. Byla také nahlížena jako osoba Kristovi nejbližší a nejvíce ho ovlivňující.⁸⁵ K počtě Panně Marii byly stavěny tzv. mariánské sloupy. Na oslavu ukončení třicetileté války byl na Staroměstském náměstí v Praze postaven mariánský

⁸² ŠEBEK, Jaroslav. *Poutní tradice v českých zemích ve 20. století*. s. 200-202

⁸³ ŠEBEK, Jaroslav. *Poutní tradice v českých zemích ve 20. století*. s. 203

⁸⁴ URBAN, A. *Grenzüberschreitende Wallfahrten: unterwegs in Bayern, Böhmen und Europa*. s. 7

⁸⁵ MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. s. 55-56

sloup se sochou Panny Marie Immaculaty. Obdobné mariánské sloupy se potom objevují v mnoha dalších českých městech.⁸⁶ Lidé si připomínali úctu k Panně Marii během mariánských svátků, kterými jsou svátky Neposkvrněného početí Panny Marie (8. prosinec), Očišťování Panny Marie neboli Hromnice (2. února), Zvěstování Panny Marie (obvykle 25. března), Navštívení Panny Marie (2. července), Nanebevstoupení Panny Marie (15. srpna), Narození Panny Marie (8. září) a další svátky.⁸⁷

K typickým projevům barokní zbožnosti neodmyslitelně patří poutě.⁸⁸ K jejich rozšíření přispěl Tridentický koncil, který podporoval mariánskou úctu. Významnou zásluhu na nárůstu mariánského kultu a mariánského poutnictví měli jezuité.⁸⁹ Katolická církev, reformovaná po Tridentském koncilu, vytvořila v rámci rekatolizace novou koncepci poutních míst. V Evropě včetně českých zemí dochází k obnově již existujících poutních míst a k výstavbě míst nových. Vznikají poutní kostely napodobující velké poutní kostely v zahraničí, jako byl např. Altötting. Hlavně z Itálie jsou na poutní místa dováženy zázračné obrazy a sochy, např. černé sochy Panny Marie Loretánské. Poutní místa jsou postupně rovnoměrně rozmístěna po celé zemi.⁹⁰

4.5.2. Cíle mariánských poutí

V období po ukončení třicetileté války se poutníci vydávali na daleké poutě. Nejčastějšími cíli poutníků byl např. rakouský Mariazell, bavorská místa Altötting, Neukirchen beim Heiligen Blut nebo Pasov, slezská Warta nebo polská Černstochová. Bohatší poutníci pak putovali až do italského Loreta nebo Říma. Také na česká poutní místa směřovaly davy poutníků. Vyhledávaným místem byla především Svatá Hora u Příbrami, kam mířili poutníci z Bavorska i Rakouska.⁹¹

Nejuctívanějším mariánským zobrazením Panny Marie v českých zemích bylo v 17. a 18. století staroboleslavské Paládium. Jde o kovový reliéf Panny Marie s Ježíškem, který je vystavený v kostele Panny Marie ve Staré Boleslavi. Podle legendy byl reliéf

⁸⁶ ROYT, J. a MLČOCH, J. *České nebe: Soupis nejznámějších mariánských poutních míst v Čechách a na Moravě, českých a moravských zemských patronů*. s. 3

⁸⁷ MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. s. 57-62

⁸⁸ ROYT, J. a MLČOCH, J. *České nebe: Soupis nejznámějších mariánských poutních míst v Čechách a na Moravě, českých a moravských zemských patronů*. s. 3

⁸⁹ HOLUBOVÁ, Markéta. *Jezuité a významná mariánská poutní místa v českých zemích*. s. 99

⁹⁰ ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 42

⁹¹ ROYT, J. *Barokní pout' v Čechách*. s. 34

nalezen sedlákem na poli v den Svátku Zvěstování Panny Marie. Reliéf byl vnímán jako mystická ochrana českých zemí a jako symbol českého křesťanství. Podobně velký ohlas jako staroboleslavské Paládium měla milostná socha Panny Marie v moravských Tuřanech. Dalšími významnými mariánskými poutními místy byla pražská Loreta nebo kostel Panny Marie Vítězné na Bílé Hoře, ale také již zmíněná Svatá Hora u Příbrami; dále například Mariánský Týnec, Bohosudov, Kájov, Římov a mnohá další.⁹²

4.5.3. Mariánské kostely

Mariánské kostely lze rozdělit do několika typů dle jejich významnosti. Jedná se o mariánské baziliky, mariánské poutní kostely, a posledním typem jsou kostely, které mohou, ale také nemusí být zasvěceny Panně Marii, nicméně vystavují mariánské poutní obrazy nebo sochy.⁹³

Mariánské poutní kostely jsou zasvěceny Panně Marii a přechovávají mariánské obrazy nebo sochy, kterým je prokazována specifická úcta. To, jaký obraz nebo sochu kostel přechovává, určuje jeho zasvěcení; může jít například o zasvěcení Panně Marii Karmelské, Růžencové, Loretánské a dalším. Poutní svatyní může být nejen kostel, nýbrž také jen jeho část – oltář či milostná kaple. Zvláštních výsad užívají poutní kostely povýšené na baziliku, jež je označována Basilica Minor. Bazilikou se může stát poutní kostel, kde se nachází obzvláště významný obraz nebo socha Panny Marie. Se statusem baziliky je spojena povinnost vykonávat zvláštní bohoslužby. Na baziliku byly povýšeny např. poutní chrámy staroboleslavský, svatohorský či bohosudovský.⁹⁴ Důvodem ke stavbě poutního mariánského kostela mohl být zázračný nebo milostný skutek Panny Marie, nebo především zjevení Panny Marie. Poutní místa tak vznikají často u zázračného pramene, stromu, jeskyně nebo hory.⁹⁵

⁹² ROYT, J. a MLČOCH, J. *České nebe: Soupis nejznámějších mariánských poutních míst v Čechách a na Moravě, českých a moravských zemských patronů*. s. 5, 8-10; ROYT, J. *Barokní pouť v Čechách*. s. 31; HOLUBOVÁ, Markéta. *Jezuité a významná mariánská poutní místa v českých zemích*. s. 103

⁹³ ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 35, 38

⁹⁴ ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 35-37

⁹⁵ ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 35; k motivům vzniku mariánských poutních míst podrobně viz GAŽI,

Specifickými stavbami mezi mariánskými stavebními komplexy jsou tzv. lorety, budované podle vzoru Svaté Chýše v italském Loretu. V českých zemích byly také stavěny kostely napodobující bavorskou altöttingskou kapli nebo mariazellský chrám.⁹⁶

4.5.4. Podoba mariánské poutě

Konání mariánských poutí se řídilo ročním obdobím. Velké poutě se konaly např. na Velký pátek, také o tzv. Zlatých sobotách (tři soboty před svátkem sv. Václava) a především ve dnech mariánských svátků. V čele poutního procesí byl duchovní a poutník nesoucí záštitu, což byl obraz, socha nebo reliéf Panny Marie. Tato záštita potom v poutním chrámu dotýkáním s milostnou sochou nebo obrazem nabyla milosti. Poutníci se cestou zastavovali k modlení u kaplí, křížů či soch u cesty nebo před kostely či mariánskými sloupy. Místo, ze kterého poutníci poprvé spatřili poutní chrám, se nazývá poklona. Po příchodu na poutní místo se poutníci společně modlili, a to pomocí modliteb prosebných, kajících, záslibných nebo děkovných.⁹⁷

Z poutních míst si poutníci odnášeli upomínkové předměty, tzv. devocionálie, což byly například svaté obrázky, kopie milostných obrazů nebo sošek, medailonky a další předměty. Na poutní místo naopak přinášeli tzv. votivní dary; šlo o kovové nebo voskové napodobeniny částí těla, které byly díky Panně Marii uzdraveny, nebo o obrázky vyobrazující zázrak, které poutníci věšeli na stěny chrámu.⁹⁸

Martin. *K typologii mariánských poutních míst na jihu Čech v 17. a 18. století*. s. 139-155 a dále viz ČERNÝ, Jiří. *Poutní místa jižních Čech: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*

⁹⁶ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 36

⁹⁷ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 43-44

⁹⁸ *České nebe: topografie poutních míst barokních Čech*. s. 4; k problematice votivních darů podrobněji viz DVOŘÁKOVÁ, Hana. „*Panno Mario, pomoz, stůj při mně...*“. *Na okraj problematiky votivních darů*. s. 205-214

4.5.5. Poutní místa Panny Marie Loretánské

4.5.5.1. Svatá Chýše v Loretu

Kult Panny Marie Loretánské, který se v Čechách šířil od konce 16. století, patřil v barokním období vedle kultu Panny Marie Pomocné k nejrozšířenějším mariánským kultům.⁹⁹ Kaple Panny Marie Loretánské, nazývané Lorety, byly budovány podle vzoru Svaté Chýše v italském Loretu, které se díky legendě o přenesení domu Panny Marie z Nazaretu do Loreta stalo ve 14. století jedním z nejnavštěvovanějších křesťanských poutních míst.¹⁰⁰ Svatá Chýše – Santa Casa – a černá soška Panny Marie byly napodobovány a objevovaly se po celé Evropě.¹⁰¹

Ve 4. století byla nad Svatou Chýší, kterou dle legendy obývala Panna Marie, postavena kaple. Ta byla ve 12. století zničena a po obnově vypálena ve 13. století.¹⁰² Legenda z konce 14. nebo 15. století vypráví o přenesení Svaté Chýše v roce 1291 anděly do Trsatu u dnešní Rijeky, v roce 1294 na lauretánský pahorek u Ancony a v roce 1295 měla být přenesena do Lorety.¹⁰³ Dle novějších poznatků z archeologických výzkumů a nalezených dokumentů byly základy Svaté Chýše přivezeny do Loreta šlechtickou rodinou Angeli na křižácké lodi.¹⁰⁴ Již v roce 1193 je zmiňován kostelík Panny Marie v Loretu. Davy poutníků začaly do Lorety přicházet ve 2. polovině 14. století, kdy se začaly šířit zvěsti o zázračných uzdraveních a milostech, připisovaných Panně Marii.¹⁰⁵ V roce 1476 byla zahájena stavba monumentálního loretánského chrámu. Poutní areál byl postupně dostavován a upravován.¹⁰⁶ Svatá Chýše se dočkala větších úprav v 16. století díky zásahům Bramanteho. Kaple byla obložena mramorem, byla postavena krytá zvonice a původně

⁹⁹ HOLUBOVÁ, Markéta. *Jezuité a významná mariánská poutní místa v českých zemích*. s. 108

¹⁰⁰ ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 166

¹⁰¹ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 9;

¹⁰² ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 166

¹⁰³ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 10

¹⁰⁴ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 9

¹⁰⁵ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 9

¹⁰⁶ ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 166

jediný vchod byl zazděn a nahrazen dvěma bočními vstupy. Byly provedeny také další praktické úpravy, zajišťující větší bezpečí a komfort pro poutníky.¹⁰⁷

Na čelném místě závěrové zdi Svaté Chýše stojí 93 centimetrů vysoká dřevěná loretánská soška s tmavým nátěrem, jež byla vyhotovena po roce 1921. Dle pramenů z 15. století byla ve zdejší kapli původně uctívána tmavě červená soška Panny Marie, která díky kouři ze svící a plynových lamp zčernala. V 16. století byla nahrazena dřevěnou soškou s hnědým nátěrem, která rovněž zčernala. Poté, co v roce 1921 tato soška shořela, byla nahrazena tmavě natřenou soškou z cedrového dřeva, kterou můžeme v kapli vidět dnes.¹⁰⁸

4.5.5.2. Loretánské kaple v českých zemích

Svatá Chýše v Loretu sloužila jako vzor pro téměř všechny loretánské kaple vybudované v českých zemích.¹⁰⁹ Na českém území vzniklo kolem padesáti loretánských kaplí.¹¹⁰ První loreta byla postavena již v roce 1584 v Horšovském Týně, avšak vrcholným obdobím výstavby loretánských kaplí bylo doba pobělohorská.¹¹¹

Loretánské komplexy v českých zemích můžeme z architektonického hlediska rozdělit na tři základní druhy. První možností je Svatá Chýše jako samostatná kaple stojící ve volné krajině. Druhý koncept je inspirován italským Loretem, kde se Svatá Chýše nachází uvnitř chrámu. V třetím případě je Svatá Chýše obestavěna ambity s kaplemi nebo s kostelem.¹¹²

Jak bylo uvedeno výše, nejstarší loreta na českém území byla Loreta v Horšovském Týně, postavená v roce 1584. V roce 1621 byla postavena Loreta v Jílovém u Prahy, v roce 1625 v Hájků u Prahy.¹¹³ Hájek byl v období protireformace hojně navštěvovaným poutním místem. Nejstarší Loreta na Moravě je Loreta v Mikulově, která byla vybudována roku 1623 olomouckým biskupem, kardinálem z Dietrichsteinu

¹⁰⁷ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 13-15

¹⁰⁸ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 15-17

¹⁰⁹ HOLUBOVÁ, Markéta. *Jezuité a významná mariánská poutní místa v českých zemích*. s. 109

¹¹⁰ ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 166

¹¹¹ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 24

¹¹² ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 166-167

¹¹³ ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 167

poté, co se vrátil z italského Loreta. Mikulovská Loreta se stala vzorem pro mnoho dalších Loret na našem území.¹¹⁴ Byla inspirací např. také při budování Lorety na pražských Hradčanech, která vznikala v letech 1626-1631. Při stavbě pražské Lorety byly použity trám a cihla z italského Loreta. Pražský loretánský areál byl pak vybudován v 18. století.¹¹⁵ Díky jezuitům dosahovaly vysoké návštěvnosti poutní místa v Římově, Golčově Jeníkově a Starém Hrozňatově. Loretánská kaple v Římově byla vybudována v letech 1648-1658 zásluhou koadjutora krumlovské jezuitské koleje.¹¹⁶ Poutní místo, jež bylo oficiálním poutním místem českobudějovické diecéze, je tvořeno volně stojící kaplí obklopenou ambity a kostelem Sv. Ducha. K poutnímu místu patří Křížová cesta s 25 zastaveními, která je známá tím, že má věrně napodobovat jeruzalémskou křížovou cestu. Pravděpodobněji však byly vzorem italské Sacri monti nebo jezuitské pašijové kaple v rakouském Štýrsku. Loretánská kaple v Golčově Jeníkově byla zbudována v letech 1650-1653 jako poděkování za ukončení třicetileté války. Poutní místo bylo spravováno kutnohorskými jezuiti. Kapli Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově dal postavit v roce 1664 rektor chebské jezuitské koleje Tafelmann (Dasselmann), inspirovaný poutním místem v Římově, který nedlouho před stavbou hrozňatovské Lorety navštívil. Poutní místo ve Starém Hrozňatově doplnila křížová cesta s 19 zastaveními, napodobující křížovou cestu v Římově.¹¹⁷

V průběhu 17. a 18. století vzniklo v českých zemích mnoho dalších loretánských kaplí; poslední z nich byla postavena ve Slavonicích v roce 1820. Josefinské reformy znamenaly počátek postupného ubývání loretánských kaplí na českém území, jejichž boření a znehodnocování pokračovalo v průběhu 19. a 20. století. Mnoho z loretánských kaplí se nedochovalo vůbec, z některých se dochovaly ruiny. V některých případech však byly loretánské kaple zachráněny a zrenovovány. Jedním z těch pozitivních příkladů je loretánská kaple ve Starém Hrozňatově, která se v 50. letech ocitla v pohraničním pásmu a byla během období, kdy patřila pohraničnickům,

¹¹⁴ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 24

¹¹⁵ ŠTAJNOCHR, V. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. s. 167-168

¹¹⁶ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 25

¹¹⁷ HOLUBOVÁ, Markéta. *Jezuité a významná mariánská poutní místa v českých zemích*. s. 109

velmi poničena.¹¹⁸ O vzniku a historii poutního místa ve Starém Hrozňatově bude podrobně pojednávat kapitola pátá této diplomové práce.

4.6. Poutní místa v česko-bavorském pohraničí

Česko-bavorská hranice měří přibližně 260 kilometrů a probíhá od osady Trojmezí, nacházející se u nejzápadnějšího českého města Aš několik kilometrů za hraniční přechod Strážný; lemuje tedy na západní straně kraje Karlovarský, Plzeňský a Jihočeský, které spadají pod plzeňskou a českobudějovickou diecézi. Toto území zůstávalo v průběhu dějin převážně katolické. Většina poutních míst zde vznikla v období protireformace, tedy v době barokní. Barokní církevní stavby jako boží muka nebo kapličky vtiskly zdejší krajině neopakovatelnou atmosféru; hovoříme o tzv. barokní krajině. Česká a bavorská kulturní krajina bývají označovány za zcela unikátní kulturní krajiny Evropy.¹¹⁹

Na území výše uvedených dvou diecézí západních Čech najdeme téměř sto poutních míst, z nichž v následujících podkapitolách popíši pouze ta významnější. Kromě poutních míst mariánských jsem se rozhodla zařadit do následujícího textu i poutní místa zasvěcená jiným patronům, a to proto, že se domnívám, že byla nebo stále jsou místy v této oblasti významnými a nelze je proto úplně vynechat.

4.6.1. Chlum Svaté Maří (Maria-Kulm)

Významným poutním místem karlovarského kraje, nacházejícím se nedaleko Sokolova, je kostel Nanebevzetí Panny Marie a sv. Marie Magdaleny v Chlumu Svaté Maří. Jde o mariánské poutní místo, jehož historie sahá do 13. století, kdy došlo k události, považované za boží znamení: v lískovém křoví na Chlumském kopci byla nalezena soška Panny Marie s Ježíškem. Člověk, který sošku našel, si ji odnesl domů, ale druhý den ji doma nenašel; objevil ji po dlouhé době na stejném místě, kde ji poprvé našel. Ponechal ji na místě a postavil nad ní jako ochranu jednoduchou stříšku, která byla o pár let později nahrazena dřevěnou kapličkou. Od té doby k tomuto místu směřovali poutníci uctít „Matku Boží v lískovém křoví“.¹²⁰ V následujícím století

¹¹⁸ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. s. 29-30

¹¹⁹ *Peregrinus Silva Bohemica*. s. 6; ROYT, J. *Barokní pout' v Čechách*. s. 42

¹²⁰ ČAPEK, Rudolf, ed. *Maria-Kulm*. s. 5, 7

vznikla u tohoto místa osada Chlum. V 15. století byl na místě kapličky postaven jednolodní kostel, který byl po pobožení husity ke konci 15. století přestavěn na dvoulodní. Areál byl poté ještě několikrát přestavěn a rozšířen.¹²¹ V 18. století, kdy značně zesílil kult Panny Marie a v souvislosti s tím vzrostl význam poutních míst, vznikl v Chlumu komplex barokních poutních budov.¹²² V druhé polovině 18. století byla návštěvnost tohoto poutního místa nejvyšší v jeho historii a ani v období vlády Josefa II. nedošlo k významnému poklesu poutníků místo navštěvujících.¹²³ Tak jako v minulosti, tak i v době současné navštěvují poutní místo kromě poutníků českých také poutníci němečtí, kteří ho označují jako Maria-Kulm.¹²⁴

4.6.2. Klášter Teplá (Kloster Tepl)

K významným poutním místům česko-bavorského pohraničí patří také premonstrátský Klášter Teplá, nacházející se v Karlovarském kraji nedaleko Mariánských Lázní. Klášter byl založen roku 1193 českým šlechticem Hroznotou (blahořečen v roce 1897). V letech 1659 a 1677 byla většina klášterních budov zničena požárem. Na výstavbě nového konventu se podílel Kryštof Dientzenhofer. Klášter byl poté ještě několikrát poničen a přestavován. Velké škody utrpěl za druhé světové války. Po ukončení války byli z kláštera odsunuti němečtí členové řádu, klášter byl v roce 1950 uzavřen a sloužil jako kasárna. Po dobu komunistického režimu byl klášter zanedbáván a v roce 1990 byl v neutěšeném stavu navrácen řádu premonstrátů.¹²⁵

V roce 1995 byl založen spolek Verein der Freunde des Stifts Tepl zu Esslingen am Neckar e. V., jehož cílem se stala nejen rekonstrukce budov kláštera, ale také jeho kulturní a duchovní obnova a sblížování lidí z obou stran česko-německé hranice. Třetinu členů tohoto spolku tvoří bývalí obyvatelé Sudet. V současné době je klášter Teplá opět místem pravidelného přeshraničního setkávání; konají se zde kromě mší také společenská setkání a poutě.¹²⁶

¹²¹ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 212

¹²² DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. s. 115

¹²³ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 212

¹²⁴ Deutschböhmen, [online]. Dostupné z <www.deutschboehmen.com/berichte/berichte/wallfahrt-maria-kulm-2017> [cit. 21.3.2019]

¹²⁵ DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. s. 122-123; BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 220

¹²⁶ *Klášter Teplá* [online]. Dostupné z <<http://www.klastertepla.cz/>> [cit. 22.3.2019]

4.6.3. Bor u Tachova (Haid)

V městečku Bor, nacházejícím se v podhůří Českého lesa jen pár kilometrů od bavorské hranice, najdeme poutní loretánskou kapli Panny Marie. Historie města sahá do 13. století. Ve druhé polovině 14. století byla v Boru postavena mariánská kaple, na jejímž místě byla hraběnkou Marií Isabelou z Götzu v roce 1668 postavena Svatá chýše, přesná kopie domku Panny Marie v italském Loretu, a v následujících dvaceti letech byl přistavěn čtyřkřídlý ambit. Díky zázračným uzdravením v polovině 18. století výrazně vzrostl zájem poutníků o toto poutní místo. V polovině 19. století zájem poutníků ochabl a do konce století byla kaple téměř v troskách, byla opravena, ale na konci druhé světové války byla opět velmi poškozena. Od roku 1991 probíhají opravy areálu a konají se zde poutě za účasti českých a německých občanů; jsou zde pravidelně konány česko-německé mše.¹²⁷

4.6.4. Skoky u Žlutic (Maria-Stock)

Historie tohoto poutního místa sahá do roku 1717, období vrcholu mariánského kultu, kdy byla díky finančnímu daru jednoho z místních sedláků postavena kaple, zasvěcená Panně Marii Pomocné. Četná zázračná uzdravení přitahovala stovky, a časem tisíce poutníků. V letech 1736-1738 byl na místě původní kaple postaven barokní kostel. Poutní tradice ve Skocích nikdy zcela nezanikla – přežila (s mírným poklesem počtu poutníků) období josefinských reforem, ale také odsun místních německých obyvatel po druhé světové válce.¹²⁸

I v dnešní době je poutní místo Skoky místem konání mší a poutí, jichž se účastní jak čeští, tak i němečtí věřící. Konkrétním příkladem je Českoněmecká pouť porozumění, naplánovaná na 1. května 2019.¹²⁹

¹²⁷ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 208; *Oficiální města Bor* [online]. Dostupné z <www.mubor.cz/infocentrum/pamatky-ve-meste/> [cit. 24.3.2019]; *Římskokatolická farnost Bor* [online]. Dostupné z <farnostbor.cz/cs_CZ/loretanske-slavnosti/> [cit. 24.3.2019]

¹²⁸ DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. s. 135; BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 242; *Skoky* [online]. Dostupné z <<http://www.skoky.eu/clanky/genius-loci/dejiny-poutniho-mista/>> [cit. 22.3.2019]

¹²⁹ *Skoky* [online]. Dostupné z <<http://www.skoky.eu/>> [cit. 22.3.2019]

4.6.5. Klášter Kladruby (Kloster Kladräu)

Poutní kostel Nanebevzetí Panny Marie je součástí významného benediktinského kláštera v Kladrubech, jehož historie sahá do počátku 12. století. Klášter byl v roce 1421 poničen husity, na konci 16. století byl zničen požárem. V letech 1712-1728 zde byl postaven barokně gotický kostel podle návrhů J. B. Santiniho a v roce 1770 byla, nejspíše podle plánů Kryštofa Ignáce Dientzenhofera, dokončena stavba konventu. Již v roce 1785 byl však klášter zrušen. V 19. století klášter sloužil jako sídlo Windischgrätzů a jako pivovar. Po druhé světové válce se stal klášter majetkem státu, na jehož náklady proběhla rozsáhlá rekonstrukce. V současné době je klášter místem setkávání, společenských a kulturních akcí, a v kostele probíhají mše v českém, a občas i v německém jazyce.¹³⁰

4.6.6. Klatovy (Klattau)

Klatovy byly královským městem, založeným v roce 1260 Přemyslem Otakarem II. Byly od husitských válek městem převážně protestantským. V období protireformace se Klatovy staly centrem rekatolizace pro oblast západní Šumavy; byla tam založena jezuitská kolej. Poutním místem, kam přicházely desetitisíce poutníků, se Klatovy staly ve druhé polovině 17. století díky krvácejícímu obrazu Panny Marie s Ježíškem. V 18. století pak došlo k velkému rozkvětu poutí k Panně Marii klatovské. Tradice poutní ke krvácejícímu obrazu přetrvává do dnešních dnů, i když v menší míře.¹³¹

Klatovská farnost spolupracuje s farností v Neukirchen, pořádá setkání s německými poutníky a např. se členy katolického sdružení Ackermann-Gemeinde, podporujícího prohlubování vztahů mezi občany české a německé národnosti.¹³²

¹³⁰ DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. s. 121; BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 218-219; *Klášter Kladruby* [online]. Dostupné z <<https://www.klaster-kladruby.cz/cs/>> [cit. 24.3.2019]

¹³¹ *Peregrinus Silva Bohemica*. s. 26, 32; BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 222; *Římskokatolická farnost Klatovy* [online]. Dostupné z <www.farnost-kladovy.info/> [cit. 22.3.2019]

¹³² *Římskokatolická farnost Klatovy* [online]. Dostupné z <www.farnost-kladovy.info/?page_id=96> [cit. 22.3.2019]

4.6.7. Nicov (Nitzau)

Osada Nicov se nachází na Klatovsku, mezi Nepomukem a Sušicemi. S poutním kostelem Narození Panny Marie v Nicově se pojí legenda o sošce Panny Marie, která odolala několika pokusům o spálení; vyšla z ohně nepoškozena. Tato legenda přitahovala do Nicova mnoho poutníků. Nejpozději ve 14. století zde byl postaven kostel, který byl ovšem za husitských válek zničen a na jeho místě byl po válkách postaven nový, větší kostel, kde byla umístěna soška Panny Marie s Ježíškem. Příběh, o kterém legenda vypráví, se měl udát kolem roku 1580 a od té doby na místo putovalo stále více poutníků. Během třicetileté války byl kostel opět zničen. V roce 1727 byl dostavěn nový velký poutní chrám zasvěcený narození Panny Marie. Stavitelem byl Kilián Ignác Dientzenhofer. V roce 1730 byl nový kostel vysvěcen. Dalším navštěvovaným místem v Nicově je kaple Panny Marie nad pramenem, k němuž se váží mnohé legendy o zázračných uzdraveních.¹³³

4.6.8. Svatá Anna (Tannaberg)

Poutní kostel sv. Anny, nacházející se téměř na česko-bavorské hranici, vděčí za svůj vznik legendě o zázračném uzdravení, k němuž mělo dojít na vrchu Tannaberg v roce 1703. Učitel, jehož zachránila tajemná záře, nechal na tomto místě postavit dřevěnou kapli, kterou záhy začali navštěvovat poutníci. Došlo zde k více uzdravením, a proto byl na podnět klatovských jezuitů na vršku Tannaberg v letech 1712-1717 postaven poutní kostel. V roce 1865 kostel vyhořel a v roce 1945 byl vyrabován. Další pohromou pro kostel bylo nastěhování pohraničnicků po válce. V roce 1967 se zřítla část střechy kostela. V roce 1968 začaly opravy, které pokračovaly v letech 1978-1979. Kostel nebyl udržován, k větším opravám došlo – díky iniciativě německých rodáků – až v letech 1992-1995. Od roku 1990 je toto místo opět cílem poutníků z Čech i Německa.¹³⁴

¹³³ DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. s. 133-131; BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 232-233; *Peregrinus Silva Bohemica*. s. 20-21

¹³⁴ DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. s. 139; BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 246-247; *Peregrinus Silva Bohemica*. s. 46; *Zaniklé objekty* [online]. Dostupné z <www.zanikleobce.cz/index.php?lang=d&detail=1446151> [cit. 22.3.2019]

4.6.9. Dobrá voda u Sušice (Gutwasser)

Poutní místo Dobrá voda, které se nachází nedaleko obce Hartmanice, pod horou Březník (St. Guntherberg), patřilo k nejvýznamnějším českým barokním poutním místům. Jeho vznik je spojen s příběhem benediktinského řeholníka a poustevníka Vintíře, který se v roce 1040 vydal do českého pohraničí a usídlil se pod horou Březník. Podle jedné z legend objevil umírajícího poustevníka přemyslovský vévoda Břetislav, který spatřil kolem jeho těla posvátné světlo. Od té doby na místo, kde Vintíř zesnul, přicházeli poutníci. V roce 1602 byla na Březníku postavena dřevěná kaple; byla také postavena kamenná kaple u nedaleko vyvěrajícího léčivého pramene. Obě byly zasvěceny Vintířovi. V průběhu 17. a 18. století sem mířily procesí poutníků z Čech i Bavorska a probíhala zde kázání v češtině a němčině. V roce 1706 byla kaple přestavěna na kostel, který se v roce 1735 stal kostelem farním. Kostel byl v průběhu 18. století dvakrát přestavěn. Poutní místo bylo navštěvováno českými a německými poutníky do druhé třetiny 19. století, kdy zde skončila tradice paralelních českých a německých kázání. Po druhé světové válce byli místní němečtí obyvatelé vyhnáni a poutní místo bylo uzavřeno; tato oblast se stala součástí vojenského výcvikového prostoru. K obnově poutní tradice zde došlo po roce 1992, kdy byla díky snahám českých a německých občanů znovu postavena kaple. Poutní místo navázalo na starou tradici a je dnes opět místem česko-německého setkávání.¹³⁵

4.6.10. Železná Ruda (Eisenstein)

Městečko Železná Ruda se nachází přímo na česko-bavorské hranici, v těsném sousedství německého městečka Bayerisch Eisenstein, s nímž v minulosti tvořilo jednu obec. Město bylo až do konce druhé světové války osídleno obyvatelstvem českým a německým, přičemž většinu obyvatel tvořili Němci. Železná Ruda vznikla v 16. století jako hornické město, kde se těžila a upravovala železná ruda. V roce 1694 zde byla postavena kaple Panny Marie Pomocnice. V letech 1727-1732 byl ve městě baronem Nothaftem postaven barokní kostel. V roce 1776 byla v Železné Rudě zřízena fara, jež spadala do Řezenské diecéze. Do městečka směřovala procesí poutníků z obou stran hranice. Druhá světová válka a období poválečné, spojené

¹³⁵ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 143; *Peregrinus Silva Bohemica*. s. 62, 64, 66

s odsunem německých obyvatel však znamenaly přerušení této poutní tradice, která byla obnovena až po roce 1989.¹³⁶

4.6.11. Kájov (Gojau)

Kájov patří k nejstarším mariánským poutním místům v Čechách a je jedním z nejvýznamnějších poutních míst v Pošumaví. Poprvé byla obec zmiňována v roce 1263. Ve druhé polovině 13. století byl v Kájově postaven kostel Smrti Panny Marie, který byl později připojen k poutnímu gotickému kostelu Nanebevzetí Panny Marie, postavenému ve 14. století. Během husitských válek byl tento kostel zrušen a v 15. století byl opraven ve stylu jihočeské pozdní gotiky; tuto podobu si zachoval do současnosti. Podle legendy byl hlavní oltář kostela postaven na místě pramene, kde pramenila léčivá voda. Na hlavním oltáři byla umístěna milostná socha Madony s Ježíškem, která je do dneška uctívána jako zázračná Panna Marie Kájovská. Zázračná uzdravení, způsobená vodou z místního pramene, do Kájova přitahovala mnoho poutníků; největšího rozkvětu se místní poutě dočkaly v době barokní; na začátku 18. století tam přicházelo kolem čtyřiceti tisíc poutníků ročně. Po josefinských reformách přišel kostel o řadu cenného vybavení a chátral. V roce 1929 se správy tohoto poutního místa ujali němečtí kněží řádu oblátů Panny Marie, kteří ho spravovali až do období po ukončení druhé světové války, kdy bylo z Kájova odsunuto německé obyvatelstvo. V roce 1995 byl kostel prohlášen národní kulturní památkou. V roce 1996 začaly opravy kostela, k nimž velkou měrou přispěl mnichovský klášter řádu sv. Vincence z Pauly, který kromě finanční pomoci vyslal do Kájova čtyři řádové sestry, které pomáhaly s péčí o kostel, přijímaly poutníky a návštěvy z celého světa, především z Německa a Rakouska. V současné době se v kostele konají pravidelné mše a několikrát do roka jsou zde konány poutě.¹³⁷

¹³⁶ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 143; *Železná Ruda* [online]. Dostupné z <<https://www.zelezna-ruda.cz/zeleznaruda/historie.asp>> [cit. 23.3.2019]; *Bayerisch Eisenstein* [online]. Dostupné z <<https://www.bayerisch-eisenstein.de/seite/367583/historick%C3%A9-informa%C4%8Dn%C3%AD-minimum-bavorsk%C3%A9-rudy.html>> [cit. 23.3.2019]

¹³⁷ DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. s. 78-79; BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 156-158; *Obec Kájov* [online]. Dostupné z <www.kajov.eu/> [cit. 24.3.2019]; *Římskokatolická farnost Kájov* [online]. Dostupné z <farnostkajov.bcb.cz/poute/> [cit. 24.3.2019]; *Milosrdné sestry sv. Kříže v Kájově* [online]. Dostupné z <www.kajov-gojau.cz/> [cit. 24.3.2019]

4.6.12. Kašperské Hory (Bergreichenstein)

Cílem poutníků jsou v Kašperských Horách poutní kostel Panny Marie Sněžné, který byl postaven v letech 1850-1868, a poutní kaple Panny Marie Klatovské, postavená v roce 1816, jež byla z velkého přívalu poutníků nahrazena právě poutním kostelem, který se nachází v její těsné blízkosti. Vznik poutního místa je spojen s legendou o krvácejícím obrazu Panny Marie. Podle této legendy byla do staré kapličky dovezena kopie obrazu Panny Marie Klatovské. Tvář Panny Marie, zasažená bičem, začala krváčet. Po této události začali na místo přicházet poutníci. Poutní tradice na tomto místě trvá do dneška a nebyla přerušena ani po vyhnání německých obyvatel po druhé světové válce, ani po událostech roku 1948.¹³⁸

4.6.13. Římov

Římov, který se nachází nedaleko Českých Budějovic a Českého Krumlova, patří k nejkrásnějším, největším a nejvýznamnějším poutním místům jižních Čech. Tak jako ostatní církevní stavby vznikající v období bylo baroka toto poutní místo citlivě zasazeno do krajiny a vytvořilo dokonale harmonický celek. Centrem poutního areálu jsou Loreta a kostel sv. Ducha. Římovská loretánská kaple vznikla v období protireformace, kdy došlo k velkému nárůstu mariánské úcty. Byla postavena v letech 1648-1650 jezuiti, kteří měli zásluhu na výstavbě většiny obdobných mariánských poutních míst. Loreta je ze všech stran obklopena ambity. Mezi lety 1692-1697 byl k východnímu ambitu přistavěn kostel sv. Ducha. Po roce 1658 byla započata stavba křížové cesty s 25 zastaveními. Tato cesta, označovaná jako Římovské pašije, byla postavena na základě návrhu P. Alexe, který ji navrhl přesně podle křížové cesty v Jeruzalémě. Římovskou tradicí, dodržovanou do dnešních dnů, je tzv. Mariánské modlení před obrazy v ambitu. V dobách největšího rozkvětu, tj. v 17. století, přicházelo do Říмова sto tisíc poutníků ročně. Poutní tradice v Římově žije dodnes; poutě konané několikrát do roka přitahují stále mnoho poutníků. Křížová cesta je cílem nejen věřících, ale také ostatních turistů; je značenou turistickou trasou. Poutní

¹³⁸ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 159-160; ČERNÝ, J. *Poutní místa jižních Čech: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*. s. 100-102; *České nebe: topografie poutních míst barokních Čech*. s. 18

areál je místem konání nejen mší a poutí, ale také společenských akcí, např. koncertů.¹³⁹

4.6.14. Loučim (Lautschim)

Historie poutního místa v Loučimi sahá do 14. století; farní kostel zde je doložen již od roku 1357. V té době byl zdejší kostel nejnavštěvovanějším poutním místem šumavské oblasti. Významnou pro poutní místo byla událost z období husitských válek. Podle legendy po vyplnění Klatov husity ukryli místní obyvatelé sochu Panny Marie loučimské z obav před jejím zničením do lesů na bavorské straně hranice. Sochu našel jeden z husitů a pokusil se ji zničit; nejprve ji několikrát hodil do studny, ale ona se vždy vrátila zpět na své místo v kapli vystavěné v lese; poté ji chtěl roztít mečem a socha začala krváčet. Husita, který chtěl odjet, se nemohl pohnout, a až poté, co začal litovat svého činu, se mu podařilo ujet pryč. Socha na místě zůstala a vzniklo zde město a posléze v roce 1659 velký poutní chrám. Název místa se odvíjí od příběhu o krvácející soše Madony – Neukirchen beim Heiligen Blut (Nové Kostely u Svaté Krve). V současné době tradice poutí, přerušovaná komunistickým režimem, pokračuje; probíhají česko-německé poutě mezi Loučimí a Neukirchen beim Heiligen Blut.¹⁴⁰

5. Poutní místo Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově

5.1. Historický kontext vzniku poutního místa: působení jezuitů na Chebsku

Poutní místo Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově vděčí za svůj vznik, tak jako mnoho dalších mariánských poutních míst, řádu Tovaryšstva Ježíšova.

První dva jezuité přišli do Chebu 1. září 1628 a tři dny po svém příchodu konali ve farním kostele po 64 letech první katolické bohoslužby. V onom roce přišli do Chebu

¹³⁹ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 183-185; DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. s. 94-96; ČERNÝ, Jiří. *Poutní místa jižních Čech: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*. s. 183-187; *České nebe: topografie poutních míst barokních Čech*. s. 17 *Římskokatolická farnost Římov* [online]. Dostupné z <farnostrimov.cz/index.php/historie/> [cit. 30.3.2019]; *Obec Římov* [online]. Dostupné z <rimov.cz/zivot-v-obci/kultura-a-sport/spolecenske-akce/> [cit. 30.3.2019]

¹⁴⁰ BOHÁČ, Z., MACEK, J. a BOHÁČ, P. *Poutní místa v Čechách*. s. 226; *Loučim* [online]. Dostupné z <loucim.cz/kultura/> [cit. 30.3.2019]

další dva jezuitští bratři a jelikož se nedařilo chebské občany přivést ke katolické víře, další dva přijeli v následujícím roce a podařilo se jim v Chebu otevřít gymnázium, které díky tomu, že vyučování bylo zdarma a studium mimo okresek města bylo zakázáno, získalo dostatek žáků, kteří přestoupili na katolickou víru. Díky těmto snahám vzrostl počet katolíků v Chebu v roce 1629 na 195. V roce 1630 působilo v Chebu již osm jezuitských bratří.¹⁴¹ V důsledku protireformačních snah jezuitů opustilo Cheb do tohoto roku odhadem 143 rodin protestantského vyznání.¹⁴² V prosinci roku 1631 se v souvislosti s vpádem saského vojska do Chebu vrátilo několik protestantských rodin a po jezuitech bylo požadováno výkupné ve výši tisíce zlatých. Jezuité byli z města v lednu 1632 vyvedeni a zamířili za svým donátorem a ochráncem Jindřichem Šlikem; dva z nich cestu nepřežili. V červnu téhož roku vyhnal saskou armádu z Chebu Albrecht z Valdštejna a o dva roky později se jezuitští bratři do Chebu vrátili.¹⁴³ V roce 1647 byl Cheb obsazen švédským vojskem. Tentokrát mohli jezuité zůstat, i když jen v počtu čtyř, a sloužit střídavě s evangelickými kněžími bohoslužby¹⁴⁴. Na konci roku 1649, po odchodu armády z města, bylo katolické náboženství prohlášeno za jediné povolené vyznání víry na Chebsku. V roce 1653 byli po necelých sto padesáti letech téměř všichni obyvatelé Chebu katolického vyznání.¹⁴⁵

V následujících letech došlo k množení majetku chebských jezuitů a k upevňování jejich politického vlivu. Jezuité koupili několik domů v Chebu, statky v Milíkově u Chebu, v Pomoklech na Plzeňsku a ve Starém Hrozňatově u Chebu.¹⁴⁶

5.2. Alt Kinsberg (Starý Hrozňatov)

Starý Hrozňatov se nachází pár kilometrů od města Chebu a ani ne kilometr od hranice s Německem. První zmínky o obci Alt Kinsberg¹⁴⁷ neboli Starý Hrozňatov jsou doloženy z roku 1217, a to jednak díky tomu, že v onom roce ministeriál hradu

¹⁴¹ BITTL, J. *Příchod Tovaryšstva Ježíšova do Chebu*. s. 39-40

¹⁴² BERAN, Petr. *O řeholních domech v městě Chebu*. s. 46

¹⁴³ BITTL, J. *Příchod Tovaryšstva Ježíšova do Chebu*. s. 40-41

¹⁴⁴ PRÖKL, V. *Eger und Das Egerland*. s. 281

¹⁴⁵ BITTL, J. *Příchod Tovaryšstva Ježíšova do Chebu*. s. 42-43

¹⁴⁶ BITTL, J. *Příchod Tovaryšstva Ježíšova do Chebu*. s. 43

¹⁴⁷ Dle W. Schwenze (s. 10) také Künsberg, nebo Königsberg; dle L. Schreiner (s. 300) také Kiensperg, Kinsperch, Kinsberc, Kinsberg, Kynsberch, Chiensperg, Kinsperch, Kinsberch, Kinssberg, Kinspergk, Kiensperg

Jindřich z Kinsbergu získal výměnou za panství Tirschenreuth klášter v blízkém Waldsassenu, ale především díky rytíři Hrozňatovi, který byl ve stejném roce ve zdejší hradě umučen hladu. Hrad ve Starém Hrozňatově byl postaven nejpozději v roce 1190, spíše ale ještě o pár desetiletí dříve. V roce 1322 byl hrad jakožto součást Chebska dán do zástavy Českému království. Od té doby měl hrad mnoho majitelů a v roce 1658 jej získali jezuité.¹⁴⁸

Z pohledu církve patřil Starý Hrozňatov od začátku pod chebskou faru, jež vznikla nejspíše už v roce 1140. Od kdy měl Starý Hrozňatov kapli, nelze s jistotou říci. Skutečností však je, že v 17. století se tam nacházely dvě církevní stavby. Jednou z nich byla kaple Sv. Ducha ležící na návrší mimo obec, postavená nejspíše v roce 1557. Každopádně v tomto období ve Starém Hrozňatově nějaký kostel nebo kaple stát musely, na což ukazuje skutečnost, že v roce 1557 byl do této obce, jejíž obyvatelstvo bylo protestantské, povolán evangelický duchovní. Druhým svatostánkem byla zámecká kaple Sv. Trojice, postavená v roce 1617.¹⁴⁹

5.3.Historie poutního místa Maria Loreto

5.3.1. Myšlenka výstavby poutního místa

Chebští jezuité zakoupili od rodu Elbognerů v roce 1658 panství Kinsberg s cílem vybudovat na tomto území poutní komplex. Jedním z motivů výstavby poutního místa právě v Kinsbergu byla hluboce zažitá protestantská tradice v této oblasti, jejímuž vymýcení by mohlo poutní místo napomoci. Velmi podstatně byl výběr místa pro stavbu komplexu ovlivněn charakterem místní krajiny, která dokonale odpovídala požadavkům na mariánské poutní místo. Jezuité se rozhodli postavit podle slavného italského poutního místa v Loretu poutní místo, určené k mimořádnému uctívání Panny Marie¹⁵⁰, na vršku kopce nacházejícího se mezi údolím Mohelského potoka a Starým Hrozňatovem na straně jedné a údolím Nového Hrozňatova na straně druhé¹⁵¹.

¹⁴⁸ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 8-10

¹⁴⁹ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 11-12; podle Ryšavého (s. 86) byl první protestantský duchovní do Starého Hrozňatova vyslán v roce 1555

¹⁵⁰ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 99-101

¹⁵¹ HART, I. *Hrozňatovská Loreta*. s. 9

Myšlenka výstavby loretánského poutního místa a křížové cesty se zrodila v hlavách prokurátora jezuitské provincie pátera Petra Vodňanského a rektora chebské jezuitské koleje pátera Jana Jiřího Dasselmana.¹⁵² Dasselman byl k tomuto plánu inspirován poutním místem v jihočeském Římově, které navštívil roku 1660 a které mu učarovalo natolik, že se rozhodl obdobný poutní komplex, s kaplí věrně připomínající Svatou chýši v Loretu a křížovou cestou kopírující cestu jeruzalémskou, vystavět u Chebu. Díky penězům získaným sbírkou organizovanou páterem Dasselmanem a Vodňanským, do níž kromě dobrodinců z řad šlechticů, statkářů a dalších věřících velkou měrou přispěl i sám Dasselman, mohly začít práce na stavbě poutního místa.¹⁵³

5.3.2. Počátky výstavby

Dne 29. května roku 1664 byl položen základní kámen prvního zastavení hrozňatovské křížové cesty. V témže roce byly vykopány základy několika dalších zastavení, např. Olivetské hory. Základy byly posvěceny představeným řádu křížovníků s červenou hvězdou v Chebu komturem Braunem dne 30. října roku 1664. V říjnu téhož roku, poté co získal páter Dasselman souhlas řezenské konzistoře, byly položeny základy Svaté Chýše. Stalo se tak 3. října 1664. dne 19. října 1664 požehnal v zámeckém kostele Nejsvětější Trojice tepelský opat Raymund Wilfert základnímu kameni Svaté Chýše. Kámen byl v procesí duchovních, chebských konšelů a měšťanů a poddaných místních i z okolí slavnostně převezen na místo stavby Svaté Chýše. Základy stavby byly pokropeny svčcenou vodou a po společné modlitbě do nich byl usazen základní kámen. K němu byla vložena schránka s nápisem s věnováním hraběnky Marie Františky z Heissensteinu, jež přispěla velkou částkou do sbírky pořádané na stavbu poutního místa.¹⁵⁴

Ještě do konce roku 1664 byly započaty práce na dalších zastaveních Velké křížové cesty. V následujícím létě se chebští jezuité postarali o vyhotovení soch pro výzdobu několika zastavení na tzv. hoře Kalvárii, a to soch Ukřižování Ježíše Krista, Panny Marie, Svatého Jana a dvou ukřižovaných zločinců.¹⁵⁵

¹⁵² HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 14

¹⁵³ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 101-102

¹⁵⁴ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 102-104

¹⁵⁵ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 104

5.3.3. Dokončení stavby Svaté chýše a zahájení provozu

V létě roku 1665 byla dokončena hrubá stavba Svaté chýše a na podzim téhož roku byla stavba včetně výzdoby dokončena. Páter Dasselmann získal pro výzdobu Svaté chýše sošku Černé Matky Boží Loretánské, a to prostřednictvím českého zповědníka působícího v Loretu, Samuela Laberhuttiho. Tato napodobenina originální sošky z lipového dřeva, dovezená 15. listopadu 1665 přímo z Loreta, byla přibližně 90 centimetrů vysoká a tmavě zbarvená.¹⁵⁶ Soška měla na sobě umělecky dokonale propracovaný kovový plášť bohatě zdobený stříbrnými úponky a drahokamy. Plášť byl dárkem štedré donátorky hraběnky Heissensteinové.¹⁵⁷ Tento kabát, typický pro všechny sošky Panny Marie Loretánské, symbolizuje život Panny Marie v ústraní v domku v Nazaretu a současně ukrytou vnitřní krásu Matky Boží a nevěsty Ducha Svatého. Na levé ruce držela Panna Marie Ježíška. Jejich obličejy byly tmavě zbarvené.¹⁵⁸ Soška byla dne 15. listopadu 1665 vysvěcena řezenským biskupem Albrechtem Arnoštem, hrabětem z Wartenbergu. Po obdržení oficiálního povolení řezenského biskupa k vykonávání bohoslužeb byla v Loretánské kapli dne 7. července 1667 poprvé sloužena páterem Jiřím Majerem svatá mše, jíž se zúčastnili chebští konšelé, významní dárci a další pozvaní hosté. Druhou mši svatou vedl páter Godefrid Ungrott.¹⁵⁹

V roce 1671 se vydalo k hrozňatovské Loretě první poutní procesí. Aby bylo přilákáno co nejvíce věřících z okolí, nechali jezuité zhotovit zvon, který měl svým vyzváněním věřícím připomínat úctu k Panně Marii Loretánské.¹⁶⁰ Konání první pouti předcházely zprávy o zázračných uzdraveních, k nimž na místě docházelo od roku 1669. Farář Schwenz ve své knížce zmiňuje např. uzdravení Sebastiana Störa z neštovic v roce 1669, Galluse Hirta z horečky v roce 1673, Mathese Grillmaiera ze záchvatů dny v roce 1675 a mnoha dalších. O vděčnosti Panně Marii svědčily mnohé votivní dary a početná procesí, přicházející z Čech, Bavorska a Saska.¹⁶¹ Zvon pořízený v roce 1671 byl v následujícím roce vysvěcen tepelským opatem a dostal jméno Marie Markéta (Maria Margaretha). V roce 1675 už se v mariánské kapli konalo kolem

¹⁵⁶ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 105

¹⁵⁷ SCHWENZ, W. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 25 jährige Jubelfeier*. s. 16

¹⁵⁸ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 16

¹⁵⁹ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 107

¹⁶⁰ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 107

¹⁶¹ SCHWENZ, W. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 25 jährige Jubelfeier*. s. 16

sedmdesáti bohoslužeb.¹⁶² Denní mše byly ve Starém Hrozňatově slouženy v kostele Sv. Trojice, křtiny a svatby probíhaly buď v zámeckém, nebo také v poutním kostele. Sezóna poutí začínala na Květnou neděli a končila nedělí po Svátku zesnulých.¹⁶³ Hlavními svátky, kdy přicházela procesí, byla jednak neděle před svátkem Nanebevstoupení Páně, kdy byl proveden tzv. Velký okruh po zastaveních křížové cesty, a svátek Nanebevstoupení Páně, kdy se konal tzv. Malý okruh. Účastníci procesí byli u poslední zastávky křížové cesty vyzvednuti farářem a ministrantem s vlajkou a za vyzvánění zvonů uvedeni do poutního kostela. Poutní místo Maria Loreto bylo více než dvě a půl století velmi oblíbeným poutním místem, kam lidé mířili pro útěchu a požehnání.¹⁶⁴ V období baroka se počet návštěvníků tohoto poutního místa odhaduje přibližně na 20 tisíc osob ročně. Poutníci přicházející z Horní Falce se po cestě do hrozňatovské Lorety zastavovali v poutním kostele Kappel u Waldsassenu, kde se nacházela menší křížová cesta, a v osadě Wies, dnes zaniklé, která se nacházela na hranicích mezi českými zeměmi a Bavorskem.¹⁶⁵

5.3.4. Dokončení stavby poutního místa

Po dokončení stavby Svaté chýše vznikalo v letech 1670 až přibližně 1683 její obestavení, tvořené ambity (křížovými chodbami) a věžemi.¹⁶⁶ V roce 1676 byla započata stavba ambitů. V západní části poutního komplexu začala mezitím stavba velké barokní zvonice s dvojitou cibulovitou střechou, která měla zajistit vysokou viditelnost poutního místa z dalekého okolí. Střecha zvonice byla pokryta bílým a zeleným plechem a ve vrcholku byl umístěn latinský nápis vyznávající čest a lásku Bohu a Panně Marii. Věž byla dokončena v roce 1681. Originální zvony do ní byly pořízeny později – v letech 1710, 1765 a 1842. Stavba ambitů byla dokončena v roce 1683 a o dva roky později byly do rohů ambitů vestavěny čtyři rohové kaple, zasvěcené Panně Marii, Sv. Jáchymovi a Sv. Anně, Sv. Zachariášovi a Sv. Alžbětě a Sv. Františku Xaverskému. Kapličky byly později osazeny věžičkami s cibulovitými

¹⁶² BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 107

¹⁶³ HART, I. *Hrozňatovská Loreta*. s. 40

¹⁶⁴ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 22

¹⁶⁵ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 14

¹⁶⁶ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 20

střechami, které byly o něco nižší než hlavní zvonice.¹⁶⁷ Ambity byly od roku 1684 zdobený 26 olejovými malbami využívajícími techniky holandského šerosvitu, představujícími život Panny Marie na zemi i na nebi. Tyto malby bývaly lidově označovány jako tzv. tichá zastavení.¹⁶⁸

Poslední stavbou poutního komplexu byla stavba šestnáctistěnného poutního kostela Sv. Ducha východně od ambitu,¹⁶⁹ pravděpodobně na místě bývalého protestantského kostela.¹⁷⁰ Kostel byl dne 29. srpna roku 1689 vysvěcen řezenským biskupem Albrechtem Arnoštem, hrabětem z Württembergu.¹⁷¹

Během výstavby poutního místa se také průběžně pracovalo na stavbě křížové cesty. Vzdálenosti mezi jednotlivými zastaveními kopírovaly vzdálenosti mezi pamětními kameny v Jeruzalémě.¹⁷² Dne 29. dubna roku 1688 byl Janem Františkem Franchimondem z řádu křížovníků s červenou hvězdou posvěcen základní kámen kaple sv. Kříže. Na stavbu této kaple přispěli manželé Eberhardovi z Chebu, Jan Adam Walter z Waltbachu a Anna Kateřina Ottová z Ottengrünü, která přispěla nejvyšší částkou a na paměť jejíhož štědrého daru byl nad vchod kaple společně s rokem dokončení kaple (1689) vytesán erb jejího rodu. Dne 9. května roku 1688 byl chebským páterem Martinem Proppem posvěcen základní kámen posledního zastavení křížové cesty, kaple Božího hrobu.¹⁷³ Ve věžičce této kaple byl umístěn zvon, vysvěcený tepelským opatem Wilfertem. Na toto zastavení také přispělo několik dárců, nejvyšší částkou Uršula Bruschová z Chebu. přispěl mimo jiné plukovník Jan Adam Garnier, který tímto vyjadřoval svůj vděk jezuitům, kteří se starali o jeho zraněného bratra až do jeho smrti. V roce 1689 bylo postaveno také 18. zastavení křížové cesty (Kristus klesá pod křížem), na jehož stavbu přispěla vysokou částkou opět Anna Kateřina Ottová. Její štědrý dar připomíná znak jejího rodu, který drží v ruce anděl umístěný na vrcholu kaple. Dokončením uvedených zastavení byla ukončena stavba poutního komplexu. Později zde probíhaly již jen částečné úpravy a potřebná údržba.¹⁷⁴

¹⁶⁷ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 107-108

¹⁶⁸ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 22

¹⁶⁹ RYŠAVÝ, V. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 87

¹⁷⁰ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 11

¹⁷¹ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 108

¹⁷² HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 18

¹⁷³ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 11

¹⁷⁴ BAŠTA, J. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 109-110

5.4. Maria Loreto od konce 17. století do konce 19. století

Jezuité pro své nové poutní místo získali v roce 1689 od papeže Innocence XI. zvláštní odpustky, jež byly později potvrzeny papežem Benediktem XIV. Dne 29. srpna 1689 zavítal do hrozňatovské Maria Loreto řezenský světící biskup Albert Ernst Graf von Wartenberg a slavnostně vysvětil loretánskou kapli a její oltář. V roce 1893 byly poutnímu místu znovu potvrzeny přiznané odpustky, a to díky pražskému arcibiskupovi kardinálu Franzovi von Schönborn, který se přimluvil ve Vatikánu.¹⁷⁵

Poutní místo Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově sice nepatřilo k tolik vyhledávaným místům jako např. Svatá Hora u Příbrami nebo Stará Boleslav, ale bylo jedním z nejnavštěvovanějších míst v oblasti.¹⁷⁶ Mířila sem poutní procesí z české i bavorské strany. Nejslavnějším obdobím tohoto poutního místa bylo období barokní, kdy bylo pod správou jezuitů.¹⁷⁷

Dne 21. července roku 1773 byl papežem Klementem XIV. zrušen jezuitský řád. V témže roce zaniklo panství jezuitů ve Starém Hrozňatově; majetek panství byl zkonfiskován a dne 5. prosince přešel na rakousko-uherské Studijní fondy. Ihned v roce 1694 byla provedena inventarizace veškerého vybavení poutního místa, o níž byl pořízen záznam.¹⁷⁸

V červenci roku 1778 ukončil svou činnost ve Starém Hrozňatově poslední jezuita, páter Franz Xaver Steiner. Vystala přitom otázka, kdo po něm převezme duchovní péči v obci. Tehdejší chebský městský farář Tomáš Kolb se obrátil na biskupský ordinariát v Řezně s žádostí o řešení situace a díky tomu již v září téhož roku zaslal řezenský ordinariát chebské farnosti dopis, v němž bylo přislíbeno přidělení jednoho kaplana ke dvěma stávajícím. Tehdejší první chebský kaplan měl převzít výkon duchovní péče ve Starém Hrozňatově. Hrozňatovská Maria Loreto se tímto fakticky stala exponovaným kaplanským místem s lokálním kaplanem. V roce 1787 byla místní farnost oficiálně povýšena na lokálii chebského farního kostela; čímž se místní kaplan

¹⁷⁵ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 23-24

¹⁷⁶ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 13

¹⁷⁷ RYŠAVÝ, V. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 87

¹⁷⁸ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 31-33

stal takřka nezávislým.¹⁷⁹ V uvedeném roce byl vedle kostela Sv. Ducha založen hřbitov.¹⁸⁰

V době po zrušení jezuitského řádu obecně klesal význam náboženských poutí. Tato skutečnost se odrazila i ve Starém Hrozňatově, společně s dalšími faktory, jimiž byly odchod horlivých jezuitských bratří, výměna farářů a všudypřítomný duch osvícenství.¹⁸¹

Na konci 18. století dochází k velkým politickým změnám v Evropě a ke změnám uvnitř katolické církve. Jedním z důsledků těchto změn bylo Vídeňským dvorem podpořené převedení území Egerland v letech 1807-1808 z řezenské diecéze na arcidiecézi pražskou. Toto převedení bylo potvrzeno 1. dubna 1818 papežskou bulou. Od tohoto data spadaly egerlandské farnosti pod pražské arcibiskupství.¹⁸²

V průběhu 19. století proběhlo několik oprav a úprav poutního místa za přispění občanů z okolních obcí, kteří pomáhali buď finančními nebo věcnými dary. V roce 1844 tak mohla být panem Františkem Fridrichem z Chebu nově vyzdobena loretánská kaple a v následujícím roce také tabernákl. V kostele Sv. Ducha byl od roku 1835 nový oltář zasvěcený Panně Marii Pomocné.¹⁸³ V roce 1845 byly zakoupeny hodiny pro velkou věž, vyrobené chebským hodinářem Lorenzem Müllerem. V roce 1851 byla vyhlášeným chebským stavitelem Adamem Haberzettlem provedena velká oprava kostela Sv. Ducha, která se již jevila neodkladnou.¹⁸⁴ Musely být vyměněny krovy, byl přistavěn druhý chór s točitými schodišti po obou stranách a umístěn nový boční oltář věnovaný sv. Josefovi.¹⁸⁵ Byl také opraven oltář sv. Anny v nárožní kapličece ambitu, byly zakoupeny nové varhany, ale proběhly i další opravy včetně úprav výzdoby součástí poutního místa.¹⁸⁶ Dne 26. října 1851 byl opravený kostel sv. Ducha nově vysvěcen.¹⁸⁷

V té době bylo také opraveno několik zastavení křížové cesty, která díky vlivům počasí postupně chátrala. Např. v roce 1835 byly díky dobrodinci z bavorského Bambergu opraveny dvě kaple a šest zastavení v Pilátově domě. V témže roce byla

¹⁷⁹ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 33-34

¹⁸⁰ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 15

¹⁸¹ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 34-35

¹⁸² HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 36

¹⁸³ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 15

¹⁸⁴ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 40

¹⁸⁵ RYŠAVÝ, V. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 87

¹⁸⁶ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 15-16

¹⁸⁷ RYŠAVÝ, V. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*. s. 87

také zásluhou místního klempířského mistra Michaela Harta obnovena svatá studánka. Finance na opravy křížové cesty byly získány v roce 1876 díky závěti zemřelého Alexandra Franka, který svůj život prožil ve Starém Hrozňatově.¹⁸⁸

Ve 40. letech 19. století bylo poutní místo Maria Loreto velmi navštěvovaným poutním místem, kam směřovali poutníci z Chebska a okolí. Počet návštěvníků se pohyboval mezi 10 tisíci až 12 tisíci ročně. Významnou událostí pro místní farníky byla návštěva kardinála Bedřicha, knížete Schwarzenberga a arcibiskupa pražského v roce 1854.¹⁸⁹

Počet obyvatel ve Starém Hrozňatově a okolních obcích se během 19. století výrazně zvýšil, což bylo zřejmě jedním z důvodů, proč byla lokálie Starý Hrozňatov v roce 1855 povýšena na faru; obec se tedy stala samostatnou farností. Jako farní kostel sloužil kostel sv. Ducha, který navštěvovali věřící z mnoha okolních obcí.

Poutní místo bylo ve druhé polovině 19. století rovněž průběžně opravováno a udržováno. V padesátých letech byla zkrášlena socha Panny Marie Loretánské, zrenovován oltář sv. Zachariáše a obrazy v ambitech, značně kvůli působení povětrnostních vlivů poničené, a byl rozšířen místní hřbitov. V roce 1866 byly pořízeny nové, větší varhany a v roce 1881 byly střechy ambitů opraveny a hlavní věž byla obložena plechem. Na konci 19. století byly pořízeny kopie šesti zašlých obrazů z mariánského cyklu a zrestaurován oltářní obraz v kapliče ambitu, věnované sv. Anně. Byl též opraven kostel sv. Trojice.¹⁹⁰ V roce 1895 se na poutním místě Maria Loreto konala svatá lidová mše. V téže roce byly pokryty plechem severní a východní věžičky ambitů a vnější strana ambitů u hřbitova.¹⁹¹ V roce 1897 byl z finančního daru majitelky velkostatku Anny Zuntererové do zámeckého kostela sv. Trojice pořízen boční oltář, který byl zasvěcený blahoslavenému Hrozňatovi a později oltář zasvěcený Panně Marii Lourdské. V roce 1899 byla dokončena renovace kostela a proběhla slavnost k počtě blahoslaveného Hrozňaty, jehož blahoslavení bylo církevně potvrzeno papežským dekretem ze dne 16. září 1897.¹⁹²

¹⁸⁸ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 40

¹⁸⁹ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 16

¹⁹⁰ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 17

¹⁹¹ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 42

¹⁹² BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 18

5.5. Maria Loreto od počátku 20. století do konce 1. světové války

Poutní místo Maria Loreto čekaly ve 20. století těžké časy, především v období po druhé světové válce, kdy byla obec Starý Hrozňatov díky odsunu německých obyvatel téměř vysídlena a byla zahrnuta do pohraničního pásma, což znamenalo pomalé chátrání celého poutního areálu.

Na začátku 20. století tradice poutí do poutního místa Maria Loreto pokračovala. Doloženy jsou například poutě ze sousedního Waldsassenu. První z nich se dle pozvánky otištěné v novinách Waldsassener Grenzzeitung konala v září roku 1904. Díky pozvánce v tisku také víme, že další pouť proběhla v květnu roku 1906. Je známo, že poutníci vyšli z Waldsassenu ve čtyři hodiny ráno a na zpáteční cestě se měli stavět v Lourdské jeskyni, která vznikla rok předtím.¹⁹³

Na podzim roku 1915, více než rok po vypuknutí první světové války, se ve Starém Hrozňatově konala významná událost. Byly jí oslavy 250. výročí vystavení milostné sošky Panny Marie Loretánské v místní loretánské kapli.¹⁹⁴

V předchozím roce byl do Starého Hrozňatova povolán nový farář Wilhelm Schwenz, který ihned po svém nástupu začal plánovat restaurování loretánské kaple během toho léta jako součást příprav na blížící se významné výročí. V souvislosti s plánovanými oslavami sepsal Schwenz pojednání o historii poutního místa, které se již v létě 2014 objevilo v novinách vycházejících v nedalekém Waldsassenu. Doufal, že díky tomuto pojednání se zvýší povědomí široké veřejnosti o poutním místě ve Starém Hrozňatově. Díky štědrosti farníků mohly být v roce 1914 uskutečněny opravy interiéru loretánské kaple a o rok později také opravy kostela sv. Ducha. V roce 1914 navštívilo poutní místo skoro deset tisíc poutníků.¹⁹⁵

Válka se samozřejmě projevila i ve zdejší oblasti; muži byli povoláni do zbraně a válečný stav vyžadoval i materiální oběti. Tak byl dne 4. června roku 1915 zabaven rakousko-uherským ministerstvem války zvon z loretánské kaple pocházející z roku 1716.¹⁹⁶

Oslavy 250. výročí vystavení sošky Panny Marie Loretánské probíhaly od 9. září do 15. listopadu roku 2015. Navzdory skutečnosti, že z důvodu válečného stavu byla

¹⁹³ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 45

¹⁹⁴ SCHWENZ, W. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 250 jährige Jubelfeier*. s. 17-18

¹⁹⁵ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 43

¹⁹⁶ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 42-43

uzavřena a hlídána bavorská hranice, navštívilo během roku 2015 poutní místo Maria Loreto celkem 20 400 poutníků. Přišla sem procesí z Chebu, Waldsassenu, Neualbenreuthu, Konnersreuthu, Mitterteichu, Paliče, Chodova, Chlumu Svaté Maří, Mariánských Lázní, Teplé a dalších míst.¹⁹⁷ Farář Schwenz ve své knížce uvádí: „Hlavní slavnost byla velkolepým shromážděním a nejenže měla obrovský význam pro toto poutní místo, ale přinesla úctu a radost celému Egerlandu.“¹⁹⁸

Dne 14. listopadu 2015 byli ve slavnostně vyzdobené loretánské kapli patrony a místními představiteli slavnostně přivítáni chebští hodnostáři. Poté korunoval delegát pražského arcibiskupa G. Glosauer sošku Panny Marie cennou zlatou svatozáří, již darovali farnosti zdejší velkostatkáři. Slavnost potom pokračovala ve slavnostně vyzdobeném kostele sv. Ducha.¹⁹⁹

Den 15. listopadu 1915 byl hlavním dnem oslav. Už od pěti hodin ráno se v zámeckém kostele konala ranní mše, k níž přišlo tisíc lidí. Poté se vydalo k poutnímu kostelu procesí, jehož se účastnil delegát pražského arcibiskupa G. Glosauer, tepelský opat Gilbert Helmer, delegát řezenského biskupa Wilibald Adam, rektor a delegát jezuitského řádu Eduard Fischer, dále také místní duchovní a zástupci okolních obcí a lokálních spolků. Následovala mše svatá, sloužená tepelským opatem Gilbertem Helmerem, a slavnost zakončil slavnostní oběd.²⁰⁰

Jubilejní oslava byla v regionu velkou událostí, která na oblíbené poutní místo opět přivedla mnohé věřící. Ve zprávě v německém tisku, popisující průběh slavností, byla vyjádřena naděje, že v každé době – jak v době probíhající války, tak i po ní – budou moci věřící u Panny Marie hledat a najít útěchu.²⁰¹

Během první světové války se na poutním místě ve Starém Hrozňatově uskutečnila ještě jedna významná událost. Ve dnech 12. července až 14. července roku 1917 proběhly slavnosti ve vzpomínce na 700. výročí úmrtí blahoslaveného rytíře Hroznaty. Slavnostní kázání pronesl páter rektor Fischer z Vídně.²⁰²

¹⁹⁷ SCHWENZ, W. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 250 jährige Jubelfeier.* s. 16-17

¹⁹⁸ SCHWENZ, W. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 250 jährige Jubelfeier.* s. 17-18

¹⁹⁹ SCHWENZ, W. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 250 jährige Jubelfeier.* s. 18

²⁰⁰ SCHWENZ, W. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 250 jährige Jubelfeier.* s. 18-20

²⁰¹ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland.* s. 44

²⁰² HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland.* s. 45

5.6. Maria Loreto od roku 1920 do konce 2. světové války

V roce 1920 byly provedeny opravy střech ambitů a kostela sv. Ducha. V letech 1922-1923 byly provedeny opravy kostelů a zastavení křížové cesty. V roce 1930 dostal novou fasádu zámecký kostel. Na opravy přispívali mnozí z místních věřících; jedním z nich byl zdejší farář Andreas Placht, který zde jako farář působil od roku 1920 do roku 1946.²⁰³

Poutě z německé strany hranice ve třicátých letech 20. století byly dle zpráv z německého tisku z roku 1939 několik let omezeny; jako důvod byly uváděny „problémy s Čechy na hranicích“.²⁰⁴ V tomto období se na poutním místě Maria Loreto přesto konalo několik významnějších událostí, například návštěva pražského arcibiskupa Karla Kašpara v roce 1932 a působení svaté misie v roce 1937, jíž se zúčastnili věřící z Waldsassenu a zřejmě i dalších okolních obcí.²⁰⁵ V květnu roku 1939, kdy již tato oblast patřila k Německé Říši, zde již žádná hranice neexistovala a opět se konala tradiční pouť z Waldsassenu na poutní místo Maria Loreto.²⁰⁶ Během války měl farář Placht povolení dvakrát měsíčně sloužit mše pro válečné zajatce z Polska, Belgie a Francie, kteří pracovali v okolních továrnách. V lednu roku 1943 bylo německým letadlem zničeno zastavení Olivetská hora.²⁰⁷

5.7. Maria Loreto v období 1945-1989

Po ukončení války, v červenci 1945, se konalo poslední procesí vedené farářem Plachtem. Toto procesí bylo ve znamení smutku a obav zdejších občanů, kteří museli opustit svůj domov. Již v červenci byli někteří obyvatelé Starého Hrozňatova vyhnáni. Dne 29. dubna 1946 se konal první organizovaný transport německých občanů ze Starého Hrozňatova; šlo o 150 lidí. Další transporty následovaly. Pokud se měli hrozňatovští dostat do nějakého transportu mířícího do „ruské zóny“, volili raději útěk přes hranici do Bavorska.²⁰⁸ Starý Hrozňatov byl tak téměř vysídlen. Celkový počet obyvatel klesl oproti roku 1905 z 868 osob na 270 osob v roce 1950. Noví obyvatelé,

²⁰³ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 19

²⁰⁴ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 45

²⁰⁵ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 19

²⁰⁶ HART, A, HART, I., TREML, R. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. s. 45

²⁰⁷ BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 42

²⁰⁸ BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 43-44

kteří přišli z vnitrozemí osídlovat pohraničí, byli většinou mladí a nebyli věřící. Díky tomu ve Starém Hrozňatově významně klesl počet věřících. Velmi se tak snížila návštěvnost poutního místa Maria Loreto, jelikož věřící z německé strany byli odříznuti. Kostely a křížová cesta byly spravovány chebským děkanem. Poslední mše byla sloužena v roce 1951 v kostele sv. Ducha. Obec byla zahrnuta do pohraničního pásma a objekt poutního místa rychle chátral;²⁰⁹ na jeho ničení se však podíleli i pohraničníci, kteří měli ve Starém Hrozňatově rotu a z poutního místa si udělali střelnici²¹⁰, a vandalové či zloději, kteří si odnesli řadu předmětů, které v objektu zůstaly. Soška Panny Marie Loretánské byla zachráněna církví; sochy z křížové cesty byly uloženy do depozitáře Chebského muzea. V roce 1964 byla značná část velké věže zničena požárem. Byl také zničen hřbitov. V roce 1965 doporučil Státní ústav památkové péče a ochrany přírody chebskému obvodnímu národnímu výboru provedení nezbytných úprav, které měly zabránit totální devastaci tohoto místa. Doporučené práce však provedeny nebyly, poutní místo dále chátralo. Jedinými opravami v tomto období byly nové nátěry střež kostela a rohových kaplí ambitu, které nechal na konci 60. let provést páter František Engelmann, chebský duchovní správce. V roce 1985 již bylo místo v takovém stavu, že bylo jednáno o upuštění od památkové ochrany objektu. Nakonec bylo rozhodnuto o zakonzervování objektu, aby mohl být případně v budoucnu opraven, přičemž vznikla podrobná dokumentace poutního místa. Rekonstrukce se však poutní místo dočkalo až po pádu komunistického režimu v roce 1989.²¹¹

5.8. Maria Loreto po roce 1989

Po roce 1989 bylo díky změně politické situace možno podniknout kroky k záchraně v té době již téměř zdevastovaného poutního místa. Církev ani československý stát však neměly potřebné finance na rekonstrukci, ale ani na základní opravy, které by zabránily úplnému zániku objektu.²¹² Díky iniciativě rodáka ze sousedního Nového Hrozňatova, Ing. Antona Harta a dalších rodáků z Chebska, žijících v Německu, byl založen v roce 1992 ve Waldsassenu německý spolek nazvaný Verein zur Erhaltung

²⁰⁹ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 20

²¹⁰ Chebský deník 2007, č. 22 (20070126), s. 11

²¹¹ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 20

²¹² BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 20

und Förderung der Wallfahrtskirche Maria Loreto (Spolek pro záchranu a podporu poutního kostela Maria Loreto), dnes Förderverein Maria Loreto e.V.²¹³ Díky sbírkám, které uspořádal na německé i české straně hranic, mohl spolek začít s opravami poutního místa.²¹⁴ Spolek také inicioval spolupráci s místními úřady a místní farností a tím začala dlouholetá spolupráce s cílem zachránit po staletí navštěvované poutní místo.²¹⁵ V letech 1992-1993 byl na opravy vynaložen přibližně jeden milion korun českých, z toho částku 533 tisíc korun českých poskytl chebský okresní úřad, částkou 300 tisíc korun českých se podílel Památkový ústav v Plzni a zbytek byl uhrazen z financí získaných sbírkou německého spolku.²¹⁶

Již v roce 1993 bylo poutní místo opraveno do té míry, že se v neděli 10. října mohla konat první česko-německá pouť po téměř padesáti letech. Tohoto setkání se zúčastnil plzeňský biskup monsignor František Radkovský.²¹⁷ V červnu roku 1994 byl upevněn krov zvonice.²¹⁸ V říjnu téhož roku se na poutním místě konaly oslavy výročí 330 let od vystavení sošky Panny Marie a proběhla společná česko-německá bohoslužba. Dne 1. října byla vysvěcena zrestaurovaná loretánská kaple. Dne 2. října byly pověšeny tři nové zvony, nazvané Ave (financovaný rodinou Hartových), Gloria (financovaný Margharetou Berghauer) a Sanctus (financovaný Franzem Xaverem Sollfrankem), které byly vysvěceny biskupem Radkovským. Po téměř padesáti letech se tak rozezněly zvony ze zvonice Maria Loreto. V týž den byla také za účasti 2 500 věřících vysvěcena kopie sošky Panny Marie Loretánské.²¹⁹ V roce 1994 se poutníci z Německa mohli radovat z nově otevřeného hraničního přechodu pro pěší a cyklisty mezi Mammersreuthem a Starým Hrozňatovem, kudy do konce druhé světové války pravidelně procházeli poutníci na poutní místo Maria Loreto.²²⁰ V roce 1996 byl biskupem Radkovským za účasti velkého množství věřících slavnostně vysvěcen opravený a nově vybavený kostel sv. Ducha.²²¹ V roce následujícím bylo opraveno

²¹³ Förderverein Maria Loreto e.V. [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/ueber-uns> [cit. 11.4.2019]

²¹⁴ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 21

²¹⁵ Förderverein Maria Loreto e.V. [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/ueber-uns> [cit. 11.4.2019]

²¹⁶ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 21

²¹⁷ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 20-21

²¹⁸ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 21

²¹⁹ BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 125-126

²²⁰ BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 167

²²¹ BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 132-134

a biskupem Radkovským vysvěceno 29. zastavení křížové cesty, Boží hrob, které se před opravou nacházelo v naprosto dezolátním stavu.²²² V roce 1998 byla opravena další skoro zničená zastavení, a to 28. zastavení: „*Ježíš je sňat z kříže a položen do klína své matky*“, a 27. zastavení: Křížová kaple. Vysvěcení těchto zastavení, provedeného opět biskupem Radkovským, se zúčastnilo mnoho věřících z řad Čechů a Němců.²²³ Dne 16. srpna roku 1998 byl farářem Lobkowiczem z Chebu vysvěcen „*Ostermorgenstein*“, který odkazuje na vzkříšení Ježíše. Základním elementem tohoto kamenného monumentu, nacházejícího se hned vedle Božího hrobu, je sluneční paprsek, symbolizující nejen zářící slunce rána, kdy Ježíš vstal z mrtvých, ale také vznešenost vzkříšeného.²²⁴ V roce 1999 byla opravena, nebo spíše znovu postavena čtyři zastavení: 23. zastavení „*Ženy z Jeruzaléma pláčou nad Ježíšem*“, 24. zastavení „*Ježíš padá potřetí pod křížem*“, 25. zastavení „*Katovi pacholci obnažují Ježíše a dávají mu pít víno se žlučí*“ a 26. zastavení „*Ježíš je krutě ukřižován*“. Byla dokončena výzdoba 27. zastavení, představovaná sousoším „*Ježíš visí mezi dvěma lotry na kříži*“. Autory sousoší jsou umělci Dr. Hatto Zeidler a Christoph Zeidler.²²⁵ V následujícím roce byla dokončena obnova tří rohových kaplí ambitů, do nichž byla instalována sousoší vyobrazující výjevy ze života Panny Marie: „*Zvěstování Panny Marie*“, „*Útěk do Egypta*“ a „*Nanebevzetí Panny Marie*“. Autorem těchto nádherně zpracovaných výjevů, tvořených štukovými plastikami, které se jakoby vznášejí nad oltářem, je Dr. Hatto Zeidler.²²⁶ V roce 2001 byla dokončena výstavba zcela zničeného hřbitova, jehož součástí se stala nově vytvořená meditační zahrada, do níž byly umístěny sochy z deponiáře chebského muzea.²²⁷ V tomto roce byl v ambitu vystaven první obraz z cyklu ze života Panny Marie, nazvaný „*Matka Anna učí Marii číst*“. Obraz je z dílny akademického sochaře Dr. Hatto Zeidlera, který je také autorem mnoha plastik zdobících areál poutního místa. Ve stejném roce byl také položen nový chodník vedoucí okolo Svaté chýše do kostela sv. Ducha.²²⁸ V roce 2002 byla do čtvrté rohové kapličky ambitů umístěna skupina soch s tématem „*Narození Ježíše*

²²² BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 148-150

²²³ BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 151, 154

²²⁴ BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 148

²²⁵ BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 154, 159

²²⁶ BIDMON, E. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto*. s. 138-141

²²⁷ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 21

²²⁸ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2001.pdf> [cit. 13.4.2019]

Krista“, zhotovená Dr. Hatto Zeidlerem. Byly vystaveny čtyři nové obrazy z cyklu života Panny Marie, namalované plzeňským akademickým malířem Jaroslavem Šindelářem, a to „*Neposkvrněné početí*“, „*Klanění tří králů*“, „*Svatba v Kaně*“ a „*Objevení Ježíše v chrámu*“. Byla započata výstavba nového pavilonu v meditační zahradě a Jaroslavem Šindelářem byly zrestaurovány kamenné plastiky v zahradě umístěné.²²⁹ V roce 2003 přibyly na stěny ambitů další dva nové obrazy; „*Smrt Naší Milé paní*“ a „*Narození našeho spasitele*“.²³⁰ V roce 2004 byla umístěna do kaple Božího hrobu socha anděla a byly vystaveny další čtyři nové obrazy: „*Ježíš a Naše Milá Paní žehnají Loretě*“, „*Pieta*“, „*Ježíš se objevuje po zmrtvýchvstání Naší Milé Paní*“ a „*Zpráva svatého Ducha*“.²³¹ V roce 2006 bylo do kapličky 28. zastavení umístěno sousoší představující „*Snímání z kříže*“, zhotovené Dr. Hatto Zeidlerem.²³² V roce 2011 byla provedena dlouho odkládaná úprava ovládání zvonů na věži Maria Loreto, s níž se počítalo již od zavěšení zvonů v roce 1994. Nyní lze zvony ovládat elektronicky, možnost manuálního zásahu samozřejmě zůstala. Byly také obnoveny mikrofony a reproduktory v kostele sv. Ducha.²³³ V roce 2012 byly provedeny úpravy meditační zahrady.²³⁴ Rok 2014 byl rokem jubilejním; slavilo se výročí 350 let poutního místa Maria Loreto. Součástí oslav byl tzv. velký okruh a bohoslužba v kostele sv. Ducha. V červnu se konala bohoslužba věnovaná nedožitým 100 letům Ing. Harta.²³⁵ V roce 2015 se konaly oslavy významného výročí, a to 350 let od vystavení sošky Panny Marie Loretánské v místní loretánské kapli. Při té příležitosti byla sloužena česko-německá mše.²³⁶ V roce 2016 byly díky přispění manželů

²²⁹ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2002.pdf> [cit. 12.4.2019]

²³⁰ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2003.pdf> [cit. 13.4.2019]

²³¹ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2004.pdf> [cit. 13.4.2019]

²³² *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2006.pdf> [cit. 13.4.2019]

²³³ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2011.pdf> [cit. 13.4.2019]

²³⁴ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2012.pdf> [cit. 13.4.2019]

²³⁵ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2014.pdf> [cit. 13.4.2019]

²³⁶ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2015.pdf> [cit. 12.4.2019]

Heinzlových obnoveny obrazy 23., 24. a 25. zastavení křížové cesty, které byly díky vlivům počasí velmi vybledlé.²³⁷

Celková oprava poutního místa stála několik desítek milionů korun českých, ale nebylo by ji možné uskutečnit bez velkého nasazení všech zúčastněných.²³⁸

Vyzdviženo by mělo být především jméno Ing. Antona Harta, který byl otcem myšlenky na obnovení poutního místa. Především láska k jeho rodišti ho inspirovala k vykonání tohoto díla. O svých motivech Ing. Hart uvádí: „*Má účast pramení z lásky k vlasti – narodil jsem se v Novém Hrozňatově – a z vděčnosti Bohu, díky kterému jsem se mohl šťastně vrátit zpět z 2. světové války.*“²³⁹ Za své zásluhy byl Ing. Hart odměněn několika oceněními. V roce 1994 obdržel Spolkový kříž na stuze za zásluhy a Cenu Evropy, v roce 1997 mu byl německým prezidentem předán Záslužný kříž 1. stupně. V roce 1999 mu byla udělena Cena Euregia Egrensis. V roce 2002, kdy mu bylo 88 let, byl jmenován čestným občanem města Chebu.²⁴⁰ V roce 2003 udělil Ing. Hartovi papež Jan Pavel II. vyznamenání „Equester a Magna Cruce Ordine sancti Silvestri Papse“ (rytířský kříž papeže Sv. Silvestra).²⁴¹ Na počest Ing. Harta byla v červnu 2004 umístěna na poutním místě Maria Loreto pamětní deska od města Chebu. Událost byla spojena s mší, které se zúčastnilo několik set německých věřících.²⁴² Ing. Hart zemřel 15. září roku 2004. Na jeho počest po něm město Cheb pojmenovalo přeshraniční poutní stezku z Mammersreuthu do Starého Hrozňatova; stezka získala název „Stezka Antona Harta“ („Anton-Hart-Weg“). Rada města Waldsassen rozhodla o přejmenování německé části stezky na „Turistická stezka Antona Harta“ („Anton-Hart-Wanderweg“).²⁴³

Jedním z těch, kdo se o obnovu poutního místa Maria Loreto zasloužili nejvyšší měrou, byl kromě Ing. Harta místní obyvatel José Kočí. O pustnoucí poutní místo se

²³⁷ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2016.pdf> [cit. 13.4.2019]

²³⁸ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 20-21

²³⁹ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/ueber-uns> [cit. 11.4.2019]

²⁴⁰ *Římskokatolická farnost Cheb* [online]. Dostupné z <www.farnostcheb.cz/index.php/historie?start=1> [cit. 13.4.2019]

²⁴¹ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2003.pdf> [cit. 13.4.2019]

²⁴² Chebský deník 13, 124 (2004 0528). *Hart byl mší a odhalením desky na svou počest skutečně dojat*. s. 9

²⁴³ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2005.pdf> [cit. 13.4.2019]

zajímal už od šedesátých let, kdy se snažil alespoň o malé opravy, které by zabránily úplnému rozpadu. V roce 1967 se na poutním místě poprvé potkal s Ing. Hartem. Po roce 1989 José Kočí zabezpečil první nejnutnější opravy, aby mohla začít rekonstrukce celého areálu, a dlouhá léta s rekonstrukcí pomáhal. José Kočí za své zásluhy na obnově poutního místa obdržel v roce 2003 cenu Euregia Egrensis.²⁴⁴

5.9. Maria Loreto opět žije

V současné době je poutní místo Maria Loreto, tak jako kdysi, plně fungujícím poutním místem pro věřící a ostatní návštěvníky z české i německé strany hranice. Místo je cílem mnoha poutníků a turistů především českých a německých, ale také z dalších evropských zemí.

Provoz poutního místa a jeho udržování má na starosti český Spolek pro ochranu památek Chebska Maria Loreto, který existuje od roku 1994. Většinu členů spolku tvoří farníci chebské římskokatolické farnosti, kteří na poutním místě pracují jako dobrovolníci; velká část z nich se od začátku podílela na záchraně poutního místa. Náplní spolku je především zajištění provozu poutního místa, provádění návštěvníků, propagace poutního místa, úklid areálu, zajišťování dopravy a další služby potřebné k provozu místa. Spolek úzce spolupracuje s německým spolkem Förderverein Maria Loreto e.V., který při provozu poutního místa pomáhá jak finančně, tak organizačně.²⁴⁵ Majitelem poutního komplexu je Římskokatolická farnost Cheb, která klade důraz na symboliku tohoto místa jako místa, které opět spojilo dva národy, v minulosti především kvůli událostem druhé světové války rozdělené. Výše uvedené tři subjekty, tj. Římskokatolická farnost Cheb, Spolek pro ochranu památek Chebska Maria Loreto a Förderverein Maria Loreto e.V., podepsaly v roce 2006 dokument nazvaný Zásady pro spolupráci na poutním místě Maria Loreto, v němž stanovují cíle své spolupráce a upřesňují její podobu.²⁴⁶

Na poutním místě Maria Loreto se pravidelně konají česko-německé mše a poutě. Sezóna každým rokem začíná v průběhu dubna, a to většinou tradiční poutí z některé

²⁴⁴ Chebský deník 12, 269 (2003 1018). *Euregio ocenilo zachránce Lorety*. s. 8

²⁴⁵ *Římskokatolická farnost Cheb* [online]. Dostupné z <www.farnostcheb.cz/index.php/spolek-maria-loreto57/> [cit. 11.4.2019]

²⁴⁶ *Římskokatolická farnost Cheb* [online]. Dostupné z <www.farnostcheb.cz/index.php/2015-05-09-12-32-40/dokumenty-ostatnich-stredisek-a-projektu/maria-loreto/122-maria-loreto-misto-smireni-a-setkavani/file/> [cit. 11.4.2019]

z nedalekých německých farností, zakončenou svatou mší v kostele sv. Ducha. Letos bude sezónu otevírat dne 28. dubna tradiční pouť farnosti Neualbenreuth. Procesí vyjde z obce Querenbach a přes Hatzenreuth dojde do Starého Hrozňatova. Trasa činí přibližně šest kilometrů. Pouť, která bude letos oficiálně zahajovat poutní sezónu ve Starém Hrozňatově, je naplánována na neděli 5. května z nedalekého Waldsassenu a její trasa měří přibližně devět kilometrů. V sobotu 15. června proběhne tradiční pouť farnosti Mitterteich. Poutníci vyjdou z obce Mammersreuth, vzdálené přibližně čtyři kilometry od Starého Hrozňatova. Na neděli 22. září je naplánována pouť farnosti Konnersreuth, která se nachází 16 kilometrů od poutního místa Maria Loreto. Poslední pouť letošní sezóny se ve Starém Hrozňatově bude konat v neděli 6. října; v tomto případě půjde o pouť česko-německou, kam přicházejí a přijíždějí poutníci čeští i němečtí.²⁴⁷

V předcházejícím odstavci jsem popsala průběh poutní sezóny na poutním místě Maria Loreto v letošním roce, abych ukázala, jak klasická poutní sezóna probíhá. Dle záznamů spolku Förderverein Maria Loreto e.V., kde lze dohledat podrobné informace o událostech a akcích týkajících se poutního místa z každého roku od roku 2001, odpovídá průběh poutní sezóny každoročně přibližně této podobě.²⁴⁸

Kromě klasických poutí, které jsou dopředu na celý rok naplánovány, se konají i akce výjimečné. Jednou z nich byla pouť žaček sedmých tříd reálné dívčí školy ve Waldsassenu dne 27. května 2009, kterou škola zorganizovala na jejich přání. Sedmdesát žaček této školy vykonalo pouť z Mammersreuthu na poutní místo Maria Loreto, kde se dívky zúčastnily mše a projevíly zájem o historii poutního místa.²⁴⁹

Kromě poutníků z nedalekého okolí, přicházejících na poutní místo pěšky, sem přijíždějí poutníci autobusy z míst vzdálenějších, jako např. v roce 2015 věřící z padesát kilometrů vzdáleného Eschenbachu či v roce 2002 skupinka návštěvníků

²⁴⁷ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/termine> [cit. 12.4.2019]; *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/aktuelles/1-gottesdienst-und-veranstaltungstermine-fuer-die-wallfahrtssaison-2019/aria-loreto-programm-2019.pdf> [cit. 13.4.2019]

²⁴⁸ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/archiv-1> [cit. 12.4.2019]

²⁴⁹ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2009.pdf> [cit. 12.4.2019]

z dalekého Knittlingenu, která prošla trasu z Waldsassenu do Starého Hrozňatova, či věřící ze Straubingu nebo Haagu u Mnichova.²⁵⁰

Bohoslužby se na Maria Loreto konají od května do září; ty české vždy třetí sobotu v měsíci a německé minimálně jednou měsíčně v neděli.²⁵¹ Mše bývají často doprovázeny hudbou, a to nejen varhany, ale také orchestrem a chrámovým sborem. Na závěr mše zpívají všichni společně Píseň o Loretě (Loreto Lied).²⁵²

Poutní místo Maria Loreto není jen místem konání bohoslužeb, nýbrž i kulturních akcí, především koncertů. Několikrát do roka se zde konají jak koncerty chrámové hudby, tak také hudby např. dechové, ale i klasické. Jako příklad mohu uvést Mozartmesse (mše s Mozartem), která se konala dne 17. července 2011.²⁵³ Probíhají zde také oblíbené lidové Mariánské zpěvy, na nichž účinkují německá hudební tělesa; mezi stálými účastníky jsou např. „Neualbenreuther Zwio“ nebo „Blecherne Saiten“.²⁵⁴ Takovéto akce přitahují na poutní místo Maria Loreto i lidi, kteří nejsou věřící a možná by se na toto místo nikdy nepodívali, nebýt kulturní události, která je sem přivedla.

Poutní místo Maria Loreto ve Starém Hrozňatově je v současnosti plnohodnotným poutním místem i turistickou zajímavostí, kam během sezóny zavítá přibližně deset tisíc lidí.

5.10. Podoba poutního místa

Poutní místo Maria Loreto bylo vybudováno na místě typickém pro tento druh staveb. Stojí uprostřed zvlněné krajiny na vrcholu kopce, tak aby mohla poutníky přitahovat

²⁵⁰ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2015.pdf> [cit. 12.4.2019]; *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2002.pdf> [cit. 12.4.2019]

²⁵¹ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/termine> [cit. 12.4.2019]; *Římskokatolická farnost Cheb* [online]. Dostupné z <www.farnostcheb.cz/index.php/bohosluzby-na-lorete> [cit. 13.4.2019]

²⁵² *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2011.pdf> [cit. 12.4.2019]; *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2009.pdf> [cit. 12.4.2019]

²⁵³ *Förderverein Maria Loreto e.V.* [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2011.pdf> [cit. 12.4.2019]

²⁵⁴ *onetz.de* [online]. Dostupné z <www.onetz.de/oberpfalz/eger-cheb/gesang-kinsberges-hoehen-id2529576.html> [cit. 13.4.2019]; *onetz.de* [online]. Dostupné z <www.onetz.de/waldsassen/vermischtes/mariensingen-in-der-wallfahrtskirche-auf-kinsberges-hoehend1702387.html> [cit. 13.4.2019]

už z dálky.²⁵⁵ Poutní komplex se nachází pár set metrů východně od obce Starý Hrozňatov, od níž k poutnímu místu vede alejí silnice.²⁵⁶

Půdorys poutního komplexu je obdélníkovitého tvaru. Komplex je situován v západovýchodním směru, průčelí je otočeno téměř přesně na západ. Celkovou přísnou symetrii stavby narušuje pouze schodiště přilehlé k severní straně zvonice, které bylo přistavěno dodatečně.²⁵⁷ Zvonice, jež v sobě od roku 1994 ukrývá tři nové zvony, je opatřena dvojitě cibulovitou střechou a nad vchodem v níce je umístěna kamenná soška Panny Marie Loretánské.²⁵⁸

Centrálním objektem komplexu je Svatá chýše, stojící v křížení diagonálních os objektu.²⁵⁹ Byla postavena v roce 1664 jako první objekt komplexu.²⁶⁰ Má obdélníkový tvar a bývá zařazována do skupiny Svatých chýší tzv. blokového typu, což znamená, že maximálně odpovídají jednoduchosti a chudobě originální Svaté chýše. Kaple má tři vchody (dva pro věřící a jeden pro duchovní) a pouze jedno okno na západní straně. Vnitřní zdi jsou tvořeny červenými cihlami s bílými spáry; na části zdi jsou zbytky omítky s částečně zachovalými freskami. Strop tvoří valená klenba. Na jižní stěně byla záměrně vytvořena trhlina, připomínající příběh o blesku, který udeřil do původní Svaté chýše. V oltářní stěně jsou dvoje dveře. Nad oltářem se v zamřížované nice nachází černá soška Panny Marie Loretánské. Nad oltářem, těsně u stropu byl umístěn latinský nápis HEISENSTEINI ADES TV PIA VIRGO REGE jako výraz díky štědré dárkyni hraběnce z Heissensteinu. Pod západní částí Svaté chýše se nachází hrobka, v níž byly pravděpodobně uloženy ostatky hraběnky z Heissensteinu.²⁶¹

Kolem Svaté chýše byly v letech 1675-1683 postaveny ambity²⁶², v jejichž rozích se nacházejí menší kaple s cibulovitými stříškami. Stěny ambitů jsou ozdobeny obrazy vyobrazujícími události ze života Panny Marie. Výjevy ze života Panny Marie jsou zobrazeny také plastikami, nacházejícími se v nárožních kaplích ambitů.²⁶³ Na

²⁵⁵ BAŠTA, Jiří. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*, s. 111

²⁵⁶ RYŠAVÝ, Vratislav. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*, s. 88

²⁵⁷ RYŠAVÝ, Vratislav. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*, s. 88

²⁵⁸ BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 21

²⁵⁹ RYŠAVÝ, Vratislav. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*, s. 88

²⁶⁰ HART, Illuminata. *Hrozňatovská Loreta*, s. 10

²⁶¹ BAŠTA, Jiří. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*, s. 112

²⁶² BERAN, P. *Píseň o Loretě*. s. 10

²⁶³ podrobněji k vybavení ambitů a kaplí viz kapitola 5.8. této práce

východní ambit navazuje kostel sv. Ducha, který má pro dobu i místo svého vzniku neobvyklý šestnáctiúhelný tvar.²⁶⁴

V jihovýchodní části komplexu se nachází nově vybudovaný hřbitov, na nějž navazuje meditační zahrada se sochami a pavilonem. Pokud pokračujeme od hřbitova dále jihovýchodním směrem, narazíme na osmibokou kapli sv. Kříže, která je 27. zastavením křížové cesty.²⁶⁵

Barokní poutní komplexy byly navrhovány tak, aby poutníky ohromily svou jakoby nadpozemskou krásou. Proto byla pečlivě vybírána místa pro tato poutní místa a do detailů promyšlena jejich výsledná podoba.²⁶⁶ U poutního místa Maria Loreto se toho podařilo dosáhnout jak díky skvělému výběru krajiny, tak díky členitosti a kompozici jeho jednotlivých částí; Bukovský použil pro takové místo výraz „*malebně seskupené hmoty*“.²⁶⁷

K poutnímu místu Maria Loreto patří Velká křížová cesta, jež byla tvořena 29 zastaveními a Svatou studánkou. Zastavení mají většinou podobu polootevřených kapliček, do nichž byly umístěny dřevěné sochy v životní velikosti, vždy představující konkrétní výjev spojený s pašijemi. Celkový počet kapliček byl 23; některé kapličky obsahují více zastavení. První kaplička se nacházela na cestě z obce Podhrad do obce Kozly;²⁶⁸ dnes je na tomto místě přehrada Jesenice. Plánuje se vybudování tohoto zastavení na novém místě. Další nedochovaná zastavení jsou zastavení číslo 2, 3, 4 a 7 (zastavení 3 a 4 byla umístěna v jedné kapli). Na místě některých dalších nedochovaných zastavení budou vybudována zastavení nová; jde o zastavení číslo 10 až 22 (příčemž zastavení 11–16 se nacházela v jedné kapli). Zastavení 23 až 29 byla částečně nebo zcela zrekonstruována. Zastavení 5, 6, 8 a 9 se zachovala, nicméně jsou ve velmi špatném stavu; bude potřeba je zrekonstruovat. Zastavení číslo 8 se nachází na soukromém pozemku. Majitel jej částečně zrekonstruoval do původní podoby a plánuje ho vyzdobit obrazem, ovšem ne s náboženskou tematikou.²⁶⁹ Velká křížová cesta měří 6,7 kilometrů a lze ji projít přibližně za 2 hodiny. První část cesty vede náročnějším terénem.

²⁶⁴ RYŠAVÝ, Vratislav. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*, s. 89

²⁶⁵ HART, Illuminata. *Hrozňatovská Loreta*, s. 38

²⁶⁶ BAŠTA, Jiří. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*, s. 111

²⁶⁷ BUKOVSKÝ, J. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*, s. 116

²⁶⁸ BAŠTA, Jiří. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*, s. 113

²⁶⁹ Zjištěno na místě

Architekt nebo stavitel poutního místa Maria Loreto nebyl zatím s jistotou určen. Je možné se domnívat, že architektem mohl být Carlo Lurago, který plánoval stavby pro jezuity po celých Čechách a vyskytoval se v Chebu v roce 1661. Přichází tedy v úvahu, že mohl navrhnout Maria Loreto ve Starém Hrozňatově, ale také klášterní kostel ve Waldsassenu. Později postavené části poutního komplexu jsou postaveny ve stylu vrcholného baroka a lze zde vystopovat prvky ukazující na tvorbu Kryštofa Dientzenhofera, který se podílel od roku 1685 na stavbě kláštera ve Waldsassenu a později také pracoval v Chebu jako stavitel městského opevnění.²⁷⁰

²⁷⁰ RYŠAVÝ, Vratislav. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*, s. 90-92

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo popsat historii a kontinuitu poutních míst v česko-bavorském pohraničí, resp. poutního místa Panny Marie Loretánské ve Starém Hrozňatově u Chebu, označovaného také zkráceným názvem Maria Loreto.

Aby mohl být cíl této práce naplněn, považovala jsem za vhodné uvést historii poutního místa do souvislostí především historických, ale také kulturních, politických a náboženských.

Skutečnost, že se poutní místo Maria Loreto nachází v bezprostřední blízkosti hranic s Bavorskem, zcela jistě ovlivnila a ovlivňuje vývoj a charakter tohoto místa. Starý Hrozňatov, kde se poutní místo nachází, byl po celou dobu své existence až do konce druhé světové války obydlen převážně německým obyvatelstvem. Proto jsem uznala za vhodné zařadit do této práce stručný přehled vývoje česko-německých vztahů, a to především v oblasti Chebska, do níž obec Starý Hrozňatov spadá. Chebsko bylo oblastí značně specifickou, která se díky své geografické poloze v nejzápadnější části současné České republiky po dlouhá staletí nacházela střídavě pod vládou českou a říšskou a jejíž vývoj byl touto skutečností do velké míry poznamenán. Češi a Němci zde po staletí žili v symbióze, aniž by hleděli na to, jakým kdo mluví jazykem. Toto soužití se začalo bortit v průběhu 19. století díky myšlenkám národního obrození. Obrovským zlomem, který česko-německé vztahy na Chebsku na mnoho let zmrazil, byla druhá světová válka. Po mnichovské dohodě byli z česko-německého pohraničí odsunuti čeští obyvatelé; po ukončení druhé světové války proběhl odsun obyvatel německých. Pro obě skupiny to znamenalo vykořenění, ztrátu domova a přátel. Co je ale důležité, je skutečnost, že v současné době v oblastech česko-německého pohraničí dochází k opětovnému navazování kdysi zpřetrhaných pout a tradic. Navzdory všem příkořím minulosti. Ať už se totiž v historii odehrávalo cokoliv, nedá se popřít skutečnost, že Češi a Němci byli vždy velmi úzce spojeni; neboť byli součástí téhož geografického, politického, ekonomického i kulturního prostoru.

Jedna z kapitol této práce je zaměřena na problematiku poutí, poutních míst a mariánské zbožnosti. Ve stručnosti jsem zde popsala původ a historii křesťanských poutí. Poutní místo Maria Loreto je zasvěceno Panně Marii, proto je jedna podkapitola věnována poutím mariánským. Na konec třetí kapitoly jsem zařadila stručné popisy historického vývoje a současného stavu čtrnácti poutních míst v česko-bavorském

pohraničí. Většinou jde o poutní místa mariánská, rozhodla jsem se však zařadit do výčtu také poutní místa zasvěcená jiným patronům, neboť se domnívám, že měla v daném regionu určitý význam a nelze je proto úplně vynechat. Většina zmiňovaných poutních míst plní svou funkci i v době současné a s ohledem na svou polohu jsou navštěvována poutníky z české i německé strany hranice.

Poslední, stěžejní kapitola pojednává o poutním místě Maria Loreto ve Starém Hrozňatově. Toto poutní místo bylo jako mnoho dalších postaveno v období protireformace, tedy v období baroka. Zásahu na jeho vybudování měli chebská jezuité, kteří byli při jeho výstavbě inspirováni poutním místem v jihočeském Římově. V této kapitole popisují historii a kontinuitu tohoto poutního místa od doby jeho výstavby, která započala v roce 1664, do doby současné. Největšího rozkvětu dosáhlo toto poutní místo pochopitelně v období baroka, nicméně i poté patřilo k nejvýznamnějším poutním místům v regionu. Česko-německé poutě se zde konaly do roku 1946, kdy byli němečtí obyvatelé vysídleni. Osud tohoto poutního místa v období komunistické vlády byl podobný osudu mnoha, především sakrálních památek v Čechách. Zahrnutí obce Starý Hrozňatov do pohraničního pásma ještě přispělo k devastaci poutního komplexu. V roce 1989 byl objekt již v tak špatném stavu, že se uvažovalo o jeho zboření. Především díky iniciativě rodáka ze sousedního Nového Hrozňatova, Ing. Antona Harta, jehož rodina byla po válce vysídlena, však bylo poutní místo postupně zrenovováno. Finanční podpora byla zajištěna jak ze strany německé, kdy šlo především o sbírky pořádané spolkem založeným za účelem obnovení poutního místa, tak ze strany české; výstavba byla podpořena například Památkovým ústavem v Plzni a chebským okresním úřadem. V roce 1993, rok po začátku renovace, zde byla po téměř padesáti letech sloužena mše svatá. Od tohoto roku se na poutním místě Maria Loreto pravidelně konají mše – české, německé nebo spojené. Několikrát do roka se koná pouť, většinou pořádaná některou z nedalekých německých farností. Každý rok v říjnu probíhá pouť česko-německá. Poutní místo je také místem konání kulturních akcí, pořádaných většinou Němci. Konají se zde koncerty chrámové i vážné hudby, nebo také tzv. Mariánské zpěvy.

Poutní místo Maria Loreto bylo téměř tři sta let místem setkávání věřících z blízkého i vzdálenějšího okolí. V dobách jeho největšího rozkvětu, na počátku 18. století, sem ročně přicházelo přibližně dvacet tisíc poutníků. V první polovině 19. století to bylo deset až dvanáct tisíc poutníků za rok. V roce 1914 navštívilo poutní místo přibližně

deset tisíc poutníků. Po roce 1946 byla tradice poutí přerušena, nicméně v současné době je poutní místo Maria Loreto opět plnohodnotným poutním místem, které ročně navštíví kolem deseti tisíc lidí. Díky společnému úsilí Čechů a Němců z regionu se podařilo téměř zničený poutní komplex zachránit a navrátit mu jeho duchovní rozměr. Velký význam tohoto poutního místa vidím jednak v tom, že práce na jeho záchraně přispěly k procesu odbourávání bariér mezi Čechy a Němci v této oblasti, ale především ve skutečnosti, že i v dnešní sekularizované době se zde podařilo navázat na tradici setkávání věřících bez ohledu na to, odkud přicházejí.

Seznam použitých zdrojů

Literatura

BAHLCKE, Joachim. *Země a dynastie: Čechy, Habsburkové a „temno“*. In: ROGALL, Joachim, ed., KOSCHMAL, Walter, ed. a NEKULA, Marek, ed. *Češi a Němci: dějiny – kultura – politika*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2002. 473 s. ISBN 80-7185-482-4

BAŠTA, Jiří. *Loretánské poutní místo ve Starém Hrozňatově u Chebu*, In: *Minulostí západočeského kraje XXXV*, Ústí nad Labem 2000. ISBN 80-86067-49-1

BAUER, Franz. *Doba Přemyslovců. Pokřesťanstění a východní osídlení*. In: Bauer, Franz et al. *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Překlad Filip Karfík a Lenka Karfíková. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991. 231 s. ISBN 80-85241-96-X.

BERAN, Petr. *O řeholních domech v městě Chebu*. In: *Sborník Krajského muzea Karlovarského kraje /Cheb: Krajské muzeum Karlovarského kraje (2006 [vyd. 2007],) s. 31-56*. ISBN 978-80-85018-58-5. ISSN 1802-5617

BERAN, Petr. *Píseň o Loretě*. 2., dopl. vyd. Cheb: Krajské muzeum Cheb, 2003. 52 s. ISBN 80-85018-39-X.

Bible: překlad 21. století. 1. vydání. Praha: Biblion, o.s., 2009. ISBN 978-80-87282-00-7.

BIDMON, Elfriede. *Eine kleine Wallfahrt durch 350 Jahre Maria Loreto: Gnadenstätte im Egerland, Altkinsberg-Hrozňatov*. 7., neu bearb. Aufl. Nürnberg: Preußler, 2013. 120 s. ISBN 978-3-934679-53-5

BITTL, Jan. *Příchod Tovaryšstva Ježíšova do Chebu*. In: *Sborník Chebského muzea*, Cheb 1994. ISBN nevedeno.

BOHÁČ, Zdeněk, MACEK, Jaroslav a BOHÁČ, Pavel. *Poutní místa v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Debora, 1995. 286 s. ISBN 80-85923-07-6.

BOLDT, Frank. *Cheb: město evropských dějin: esej o česko-německé koexistenci*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2010. 304 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 978-80-7432-059-0.

BUKOVSKÝ, Jan. *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 161 s. ISBN 80-7277-015-2.

ČAPEK, Rudolf, ed. *Maria-Kulm: Eine geschichtliche Darstellung des weltberühmten Wallfahrtsortes nebst Beschreibung der Sehenswürdigkeiten, einer Wallfahrtsandacht u. a.* Karlsbad: Selbstverlag, 1926. 50 s., ISBN neuvedeno

ČERNÝ, Jiří. *Poutní místa jižních Čech: milostné obrazy, sochy a místa zvláštní zbožnosti*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2006. 313 s. ISBN 80-86829-19-7

České nebe: topografie poutních míst barokních Čech: Klášter sv. Jiří, 6. dubna až 13. června 1993. 1. vyd. Praha: Národní galerie, 1993. 35 s. ISBN 80-7035-051-2

DIBELKOVÁ, Irena. *Poutní místa v Čechách*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2004. 205 s. ISBN 80-7033-844-X.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. „*Panno Mario, pomoz, stůj při mně...*“. *Na okraj problematiky votivních darů*. In MIHOLA, Jiří, ed. a ČAPSKÁ, Veronika. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. 234 s. ISBN 978-80-7028-359-2.

GAŽI, Martin. *K typologii mariánských poutních míst na jihu Čech v 17. a 18. století*. In MIHOLA, Jiří, ed. a ČAPSKÁ, Veronika. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. 234 s. ISBN 978-80-7028-359-2.

GLASSL, Horst. *Kunst in Eger: Stadt und Land*. München: Langen Müller, 1992. 643 s. ISBN 3-7844-2385-X

HART, Anton, HART, Illuminata, TREML, Robert. *330 Jahre Maria Loreto im Egerland*. Waldsassen: Verein zur Erhaltung und Förderung der Wallfahrtskirche Maria Loreto in Altkinsberg, Egerland, e.V., 1994. ISBN neuvedeno

HART, Illuminata. *Hroznatovská Loreta*. Waldsassen: Verein zur Erhaltung und Förderung der Wallfahrtskirche Maria Loreto in Altkinsberg, Egerland, e.V., 1993. ISBN neuvedeno

HILF, Rudolf. *Němci a Češi: sousedství ve střední Evropě, jeho význam a proměny: symbióza – katastrofa – nové cesty*. Překlad Dana Sandner. 1. vyd. Praha: Prago Media News, 1996. 219 s. ISBN 80-902240-1-6.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. 568 s. ISBN 80-7106-709-1.

HOLUBOVÁ, Markéta. *Jezuité a významná mariánská poutní místa v českých zemích*. In MIHOLA, Jiří, ed. a ČAPSKÁ, Veronika. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. 234 s. ISBN 978-80-7028-359-2

KOPECKÝ, René a BAHBOUH, Charif. *Co je dobré vědět o arabském a islámském světě*. Brandýs nad Labem: Dar Ibn Rushd, ©2014. 356 s. ISBN 978-80-86149-88-2.

KUBŮ, František. *Euregio Egrensis*. In ROGALL, Joachim, ed., KOSCHMAL, Walter, ed. a NEKULA, Marek, ed. *Češi a Němci: dějiny – kultura – politika*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2002. 473 s. ISBN 80-7185-482-4.

KUBŮ, František. *Chebský městský stát: počátky a vrcholné období do počátku 16. století*. Vyd. 1. České Budějovice: Veduta, 2006. 212 s., [viii] s. barev. obr. příl. IMXI – České dějiny; sv. 1. ISBN 80-86829-15-4.

KUBŮ, František. *Štaufská ministerialita na Chebsku*. 1. vyd. Cheb: Chebské muzeum, 1997. 128 s. ISBN 80-85018-09-8.

MACKOVÁ, Marie. *Středoevropské poutnictví v 19. století*. In MIHOLA, Jiří, ed. a ČAPSKÁ, Veronika. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. 234 s. ISBN 978-80-7028-359-2

MIHOLA, Jiří, ed. a ČAPSKÁ, Veronika. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. 234 s. ISBN 978-80-7028-359-2

MIKULEC, Jiří. *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha: Grada, 2013. 394. ISBN 978-80-247-3698-3.

NATHER, Friedrich. *Co spojuje Čechy a Němce? = Was verbindet Tschechen und Deutsche?*. 1. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2006. 59. ISBN 80-7182-222-1.

NITTNER, Ernst. *Vyhnání sudetských Němců a konec německo-českého sousedství v českých zemích*. In: BAUER, Franz et al. *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Překlad Filip Karfík a Lenka Karfíková. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1991. 231 s. ISBN 80-85241-96-X.

NÜBLER, Norbert. *Čeští a němečtí vzdělanci*. In ROGALL, Joachim, ed., KOSCHMAL, Walter, ed. a NEKULA, Marek, ed. *Češi a Němci: dějiny - kultura - politika*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2002. 473 s. ISBN 80-7185-482-4

OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Překlad Vladimír Marek. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002. 229 s. Kulturní historie. ISBN 80-7021-510-0

OPAT, Jaroslav. *Češi, Rakušané, Němci a T. G. Masaryk*. In ROGALL, Joachim, ed., KOSCHMAL, Walter, ed. a NEKULA, Marek, ed. *Češi a Němci: dějiny – kultura – politika*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2002. 473 s. ISBN 80-7185-482-4.

Peregrinus Silva Bohemica: ...po česko-bavorských poutních stezkách ...unterwegs auf bayerisch-böhmischen Pilgerwegen. Překlad Nicole Megger. 1. vydání. Klatovy: Úhlava, o.p.s., 2018. ISBN 978-80-906120-3-7.

PETRÁŠ, René. *Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009. 437 s. ISBN 978-80-246-1639-1.

PRÖKL, Vinzenz. *Eger und Das Egerland*. Prag: und Eger, 1845. 2 sv. 382 s. ISBN neuvedeno.

ROGALL, Joachim. *Přemyslovci a německá kolonizace*. In ROGALL, Joachim, ed., KOSCHMAL, Walter, ed. a NEKULA, Marek, ed. *Češi a Němci: dějiny - kultura - politika*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2002. 473 s. ISBN 80-7185-482-4

ROYT, Jan a MLČOCH, Jan. *České nebe: Soupis nejznámějších mariánských poutních míst v Čechách a na Moravě, českých a moravských zemských patronů*. Havlíčkův Brod: Okresní vlastivědné muzeum, 1991. 32 s.

ROYT, Jan. *Barokní pouť v Čechách*. In MIHOLA, Jiří, ed. a ČAPSKÁ, Veronika. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve střeoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. 234 s. ISBN 978-80-7028-359-2.

RYŠAVÝ, Vratislav. *Loreta ve Starém Hrozňatově u Chebu*. In: *Zprávy památkové péče*. Časopis státní památkové péče. Praha: Státní ústav památkové péče 56, š. 3, (1996,) s. 86-93

SALOMON, Dieter. *Konec dunajské monarchie. První československá republika. Mnichovská dohoda a protektorát*. In: BAUER, Franz et al. *Tisíc let česko-německých vztahů: data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Překlad Filip Karfík a Lenka Karfíková. Praha: Institut pro střeoevropskou kulturu a politiku, 1991. 231 s. ISBN 80-85241-96-X.

SCHRAMMEK, Christian. *Die deutsch-tschechischen Europaregionen: Rahmenbedingungen und Funktionslogik grenzüberschreitender Zusammenarbeit*. Wiesbaden: Springer VS, 2014. ISBN 978-3-658-05822-7.

SCHWENZ, Wilhelm. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 25 jährige Jubelfeier*. Cheb, 1915. ISBN neuvedeno

SIEGL, Karl. *Eger und das Egerland im Wandel der Zeiten*. 2. Aufl. Eger: J. Kobrtsch und Gschihay, 1931. 116 s. ISBN neuvedeno

STURM, Heribert. *Oberpfalz und egerland*. [S.l.: s.n.], 1964. ISBN neuvedeno

ŠEBEK, Jaroslav. *Poutní tradice v českých zemích ve 20. století*. In MIHOLA, Jiří, ed. a ČAPSKÁ, Veronika. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. 234 s. ISBN 978-80-7028-359-2

ŠNAIDAUF, Jan, ed. *Česko-německé sousedské rozhovory 2005-2007 = Deutsch-tschechische Nachbarschaftsgespräche*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, ©2007. 35, 39 s. ISBN 978-80-87092-07-1.

ŠTAJNOCHR, Vítězslav. *Panna Maria divotvůrkyně: nauka o Panně Marii, mariánská ikonografie, mariánská poutní místa*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 2000. 326 s. ISBN 80-86185-10-9.

URBAN, Alfons. *Grenzüberschreitende Wallfahrten: unterwegs in Bayern, Böhmen und Europa*. Riedlhütte: Ohetaler-Verlag, [2008]. 148 s. Klosteridee Sankt Oswald. ISBN 978-3-937067-76-6.

WEIDENHOFFEROVÁ, Iva, odp. red. *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění: Náčrt výkladu česko-německých dějin od 19.století; 1. vyd.* - Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996. 39 s. ISBN 80-85864-22-3

ZIMMERMANN, Hans Dieter. *Dějinné susedství Čechů a Němců*. 1. české vyd. Praha: Ústav T.G. Masaryka, 2012. 263 s. ISBN 978-80-86142-45-6

ZLÁMAL, Bohumil. *Příručka českých církevních dějin*. V. Vyd. 1. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2008. 414 s. ISBN 978-80-7266-301-9.

Elektronické zdroje

Bayerisch Eisenstein [online]. Dostupné z <<https://www.bayerisch-eisenstein.de/seite/367583/historick%C3%A9-informa%C4%8Dn%C3%AD-minimum-bavorsk%C3%A9-rudy.html>> [cit. 23.3.2019]

Deutschböhmen, [online]. Dostupné z <www.deutschboehmen.com/berichte/berichte/wallfahrt-maria-kulm-2017> [cit. 21.3.2019]

Euregio Egrensis. [online]. Dostupné z <www.euregio-egrensis.cz/> [cit. 25.2.2019]

Förderverein Maria Loreto e.V. [online]. Dostupné z <www.maria-loreto.de>

Klášter Kladruby [online]. Dostupné z <www.klaster-kladruby.cz/cs/> [cit. 24.3.2019]

Klášter Teplá [online]. Dostupné z <www.klastertepla.cz/> [cit. 22.3.2019]

Kodex kanonického práva [online]. Dostupné z <web.katolik.cz/feeling/library/Kodex.pdf> [cit. 1.4.2019]

Loučim [online]. Dostupné z <www.loucim.cz/kultura/> [cit. 30.3.2019]

Město Cheb. [online]. Dostupné z <www.mestocheb.cz/vismo/dokumenty2.asp?u=5091&id_org=5091&id=165417&p1=0&p2=&p3=>> [cit. 25.2.2019]

Milosrdné sestry sv. Kříže v Kájově [online]. Dostupné z <www.kajov-gojau.cz/> [cit. 24.3.2019]

Obec Kájov [online]. Dostupné z <www.kajov.eu/> [cit. 24.3.2019]

Obec Římov [online]. Dostupné z <www.rimov.cz/zivot-v-obci/kultura-a-sport/spolecenske-akce/> [cit. 30.3.2019] S

Oficiální města Bor [online]. Dostupné z <www.mubor.cz/infocentrum/pamatky-ve-meste/> [cit. 24.3.2019]

onetz.de [online]. Dostupné z <www.onetz.de>

Římskokatolická farnost Bor [online]. Dostupné z <farnostbor.cz/cs_CZ/loretanske-slavnosti/> [cit. 24.3.2019]

Římskokatolická farnost Cheb [online]. Dostupné z <farnostcheb.cz> [cit. 11.4.2019]

Římskokatolická farnost Kájov [online]. Dostupné z <farnostkajov.bcb.cz/poute/> [cit. 24.3.2019]

Římskokatolická farnost Klatovy [online]. Dostupné z <<http://www.farnost-klatovy>>

Římskokatolická farnost Římov [online]. Dostupné z <farnosttrimov.cz/index.php/historie/> [cit. 30.3.2019]

Schola ludus. [online]. Dostupné z <www.scholaludus.org/?nav=home&lang=cz> [cit. 25.2.2019]

Skoky – dějiny poutního místa [online]. Dostupné z <www.skoky.eu/clanky/genius-loci/dejiny-poutniho-mista/> [cit. 22.3.2019]

Skoky [online]. Dostupné z <<http://www.skoky.eu/>> [cit. 22.3.2019]

Verein der Freunde des Stifts Tepl zu Esslingen am Neckar e.V. [online]. Dostupné z <www.freunde-stift-tepl.eu/%C3%BAvodn%C3%AD-str%C3%A1nka/> [cit. 21.3.2019]

Zaniklé objekty [online]. Dostupné z <www.zanikleobce.cz/index.php?lang=d&detail=1446151> [cit. 22.3.2019]

Železná Ruda [online]. Dostupné z <<https://www.zelezna-ruda.cz/zeleznaruda/historie.asp>> [cit. 23.3.2019]

Místní tisk:

PRZECZEK, Petr. *Loretu zdevastovali pohraničníci*. Chebský deník. 2007, č. 22 (2007 0126), s. 11

KUŽELOVÁ, Martina. *Euregio ocenilo zachránce Lorety*. Chebský deník. 2003, 12, 269 (2003 1018), s. 8

KUŽELOVÁ, Martina. *Hart byl mší a odhalením desky na svou počest skutečně dojat*. Chebský deník. 2004. 13, 124 (2004 0528), s. 9

Resumé

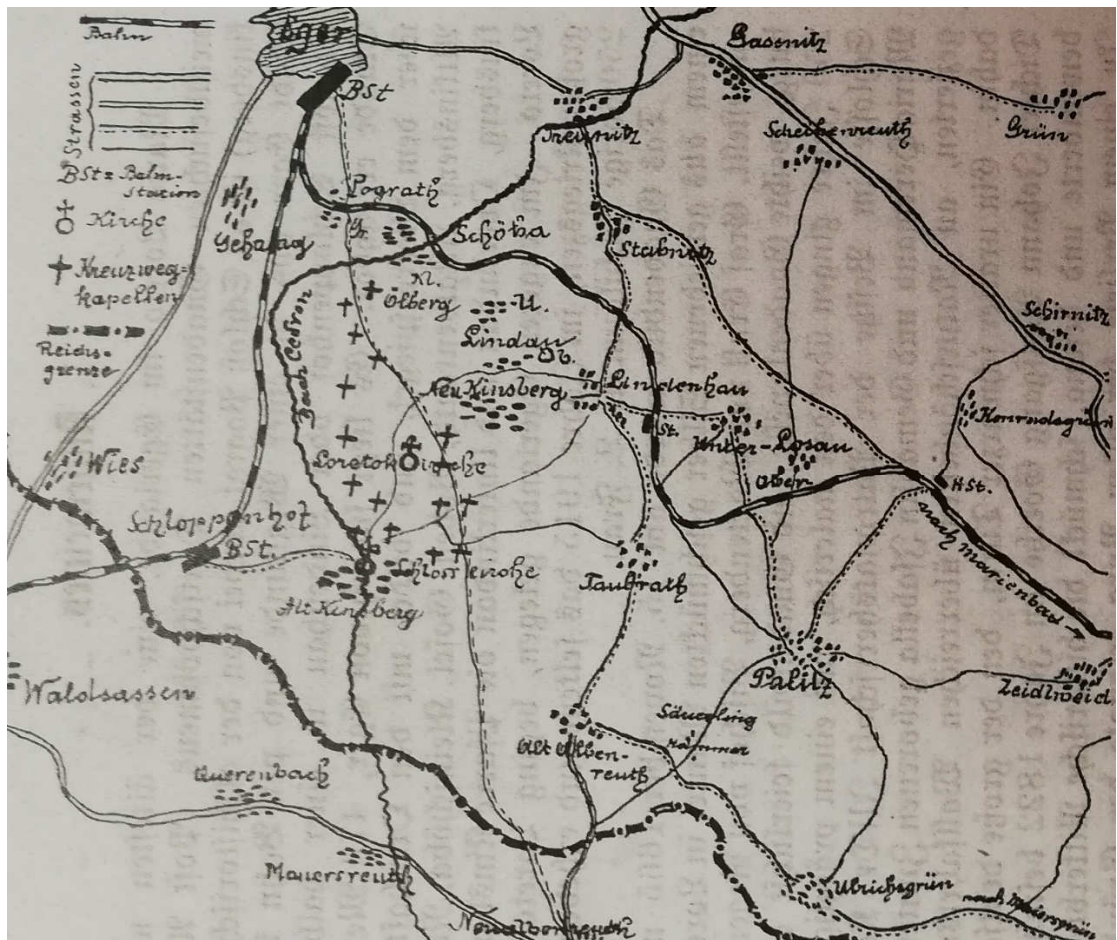
The theme of this thesis is *History and continuity of pilgrimage places in cultural landscape of the Czech-Bavarian Border area*. The work is focused particularly on the pilgrimage place of Virgin Mary of Loreto in Starý Hrozňatov. The work describes the history and continuity of this pilgrimage place in the historical, cultural, political and religious context. Since this pilgrimage place is situated quite at the Czech-Bavarian border this work also deals with the theme of the Czech-German relationship in the area of Egerland where the pilgrimage place is located. The aim of this work was to show the sense of the pilgrimage places like this one in the past and in the present day. It emerged that in present day the pilgrimage place of Virgin Mary of Loreto in Starý Hrozňatov has a great importance. This place is important not only because of its spiritual value. The great thing is that people from the both sides of the Czech-German border who come to this place found the “common language” again.

Přílohy

1. Starý Hrozňatov na Müllerově mapě. Zdroj: Laboratoř Geoinformatiky. Dostupné z <http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=mul&map_region=ce&map_list=c011> [cit. 22.4.2019]

2. Mapa Starého Hrozňatova a okolí, vč. Křížové cesty. Zdroj: SCHWENZ, Wilhelm. *Unsere Liebe Frau Maria Loreto im Egerlande. 25 jährige Jubelfeier*. Cheb, 1915. s. 8

3. Poutní místo Maria Loreto, průčelí. 1972-1975. Zdroj: Chebské muzeum

4. Poutní místo Maria Loreto, pohled od jihovýchodu. 1972-1975. Zdroj: Chebské muzeum

5. Poutní místo Maria Loreto, uvnitř areálu. 1972-1975. Zdroj: Chebské muzeum

6. Poutní místo Maria Loreto, průčelí. Rok 2018. Zdroj: vlastní

7. Poutní místo Maria Loreto, pohled od hřbitova. Rok 2018. Zdroj: vlastní

8. Poutní místo Maria Loreto. Pohled na zvonici zespedu, soška Panny Marie. Rok 2018. Zdroj: vlastní

9. Poutní místo Maria Loreto, Svatá Chýše ze severozápadního rohu nádvoří. Vlevo střecha kostela Sv. Ducha. Rok 2018. Zdroj: vlastní

10. Poutní místo Maria Loreto, zleva: ambity, věžička rohové kaple, část střechy kostela sv. Ducha, část Svaté Chýše. Rok 2018. Zdroj: vlastní

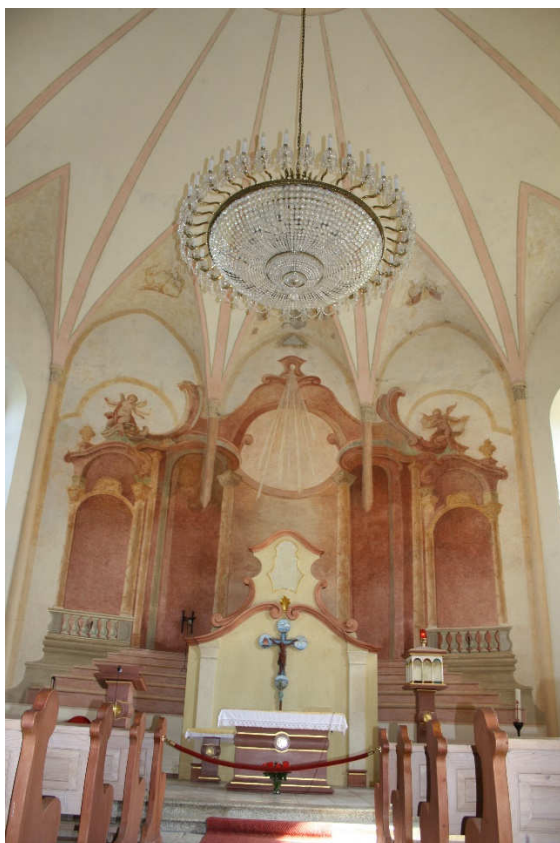
11. Poutní místo Maria Loreto. Ambity, jihovýchodní kaple – Nanebevzetí Panny Marie, kopie sošky Panny Marie Loretánské. Zdroj: vlastní

12. Poutní místo Maria Loreto, jeden z obrazů umístěných v ambitu – Neposkvrněné početí. Rok 2018
Zdroj: vlastní

13. Poutní místo Maria Loreto, interiér kostela sv. Ducha. Rok 2018. Zdroj: vlastní

14. Poutní místo Maria Loreto, interiér Svaté Chýše. Rok 2018. Zdroj: vlastní

15. Poutní místo Maria Loreto, černá soška Panny Marie Loretánské. Rok 2018. Zdroj: vlastní

16. Poutní místo Maria Loreto, část meditační zahrady s pavilonem v pozadí. Rok 2018. Zdroj: vlastní

17. Poutní místo Maria Loreto, kostel sv. Ducha, pohled na komplex od východu. Rok 2018. Zdroj: vlastní

18. Poutní místo Maria Loreto, vnitřek zvonice, nové zvony z roku 1994. Rok 2018. Zdroj: vlastní

19. Poutní místo Maria Loreto, zvon Gloria. Rok 2018. Zdroj: vlastní

20. Křížová cesta, 6. zastavení. Rok 2018. Zdroj: vlastní

21. Křížová cesta, 8. zastavení. Soukromý majetek. Rok 2018. Zdroj: vlastní

22. Křížová cesta, 9. zastavení. Rok 2018. Zdroj: vlastní

23. Křížová cesta, 9. zastavení – interiér. Rok 2018. Zdroj: vlastní

24. Křížová cesta, 25. zastavení, v pozadí 27. zastavení – křížová kaple. Rok 2018. Zdroj: vlastní

25. Křížová cesta, 25. zastavení – vnitřek s obrazem. Rok 2018. Zdroj: vlastní

26. Křížová cesta, 29. zastavení – kaple Boží hrob. Rok 2018. Zdroj: vlastní

27. Křížová cesta, 29. zastavení – interiér kaple Božího hrobu. Rok 2018. Zdroj: vlastní

28. Fotodokumentace z bohoslužeb a poutí na poutním místě Maria Loreto. Rok 2004. Zdroj: Förderverein Maria Loreto e.V. Dostupné z <www.maria-loreto.de/cms/content/9-archiv-1/wallfahrtssaison-2004.pdf> [cit. 22.4.2019]

